

Dailė | Muzika | Teatras | Kinas | Fotografija

2

Šv. Jokūbo festivalio pradžios koncertas

4

Išpūdžiai iš Estijos teatro festivalio „Draama“

6

Vasaros teatro festivalių maršrutais

8

Andy Sweeto fotoparoda „Ten, kur nesibaigia vasara“ Radvilų rūmų dailės muziejuje

Edith Karlson, „Hora lupi“ („Vilko valanda“), Estijos paviljonas, Santa Maria delle Penitenti, Venecija. 2024 m.

A. MAKINTYŠ NUOTR.

Pokalbis su estų menininke Edith Karlson

11

Ansio Epnero dokumentinio kino retrospektyva

Vilma Samulionytė, kūrybos pristatymas. 2024 m.

D. STANKEVIČIAUS NUOTR.

Jums arbatos?

Ruduo ir vėl prasideda 47-uojų tarptautiniu fotografijos simpoziumu „Nida. Sutikti fotografiją“

AGNĖ NARUŠYTĖ

„Arbata su Saimonu, Adamu ir Ieva prieš prasidedant Nidos fotosimpoziumui“, – Ieva Rutė užrašė ant man skirtos fotopopieriaus gabalėlio, kur savąjį šviesos atspaudą paliko *Yilam First Flush* arbata iš Nepalo kalnų. Vėl Ieva Rutė su pilna kuprine rankų darbo puodelių, kad visiems užtektų. Per pirmuosius pusryčius susėdame prie vieno stalo, plepam be galo, geriam arbatą be galo, matyt, šiek tiek nenorėdami, kad prasidėtų paskaitos ir menininkų pristatymai, nes kai prasidės, tai ir baigsis. Tad mėginame užlaikyti pradžią. Simonas Chingas, beje, yra Slovėnijoje gyvenantis taivaniečių fotografas. Adamas Mazuras – Poznanės Magdalenos Abakanowicz menų universiteto docentas, meno tyrininkas, fotografijos tyrinėtojas, pernai kartu su Vilma Samulionyte

ir Natalija Žak surengęs didžiulę Lietuvos fotografijos parodą Krokuvoje. „Jaučiu, lyg jau būtume pažįstami visą gyvenimą“, – sakė, kai vežiau juos automagistrale A1.

Į Nidą jis atvyko papasakoti apie Lenkijos fotografijos „peizažą“ – pats tą žodį įrašė į kabutes. Abejojo, ar įmanoma per valandą pristatyti tokį didžiulį objektą, nes vien fotografijos festivalių šalyje suskaičiavo dvidešimt šešis. Pamėgino pasitelkti dirbtinį intelektą – uždavė tą patį klausimą „ChatGPT“ ir, žinoma, gavo tvarkingą į keletą temų suskaidytą atsakymą, pagardintą garsiomis pavardėmis. Jas pakeitus kitomis, tokia „peizaže“ save tikriausiai rastų bet kurios šalies dabartinė fotografija. Adamas kalbėjo diskutuodamas su šia bendratimi, kai kam pritardamas, kai kurias temas papildydamas, bet ir prieštarausdamas. „Ir, žinoma, „ChatGPT“ negalėjo žinoti apie mūsų slaptą

fotoknygų kolekcininkų klubą.“ Su draugais įkūrė tą „Fotoklubą“, kad neperdegtų dėstytojų-kuravimo-rasymo apie fotografiją rutinoje, paėmę pavyzdį iš Vilniaus fotografo, eseisto, dėstytojo Jano Bułhako, taip pat įsteigusio fotoklubą. Grupelė entuziastų renkasi surinktai bibliotekai skirtame bute, kartais pasikviečia menininkų papasakoti apie savo kūrybą, perka ir aptaria retus leidinius, išsamiai nagrinėja fotoknygas valandų valandas.

Nidoje mes atsiradome pirmieji, nes Simonas Chingas buvo užsirašęs dalyvauti knygyne „Bildband Berlin“ žinių dirbtuvėse, kurias vedė jau iš anksčiau mums pažįstama Youvalle Levy. Simonas pagamino ziną, pasakojantį apie *drag* karalienes, o ketvirtadienio vakarą pristatė savo kūrybą. „Mane visada domina, ar nuotrauka gali iš naujo

NUKELTA Į 9 PSL.

Kelionė savęs ir tikėjimo link

XIV tarptautinio Šv. Jokūbo festivalio pradžios koncertas su Zitos Bružaitės kūrinio premjera

LUKRECIJA STONKUTĖ

Rugsėjo 14-ąją Vilniaus Šv. Juozapo (Pilaitės) bažnyčioje įvyko pasaulinė Zitos Bružaitės kūrinio „Buen Camino!“ („Gero kelio!“) premjera, atidariusi XIV Šv. Jokūbo sakralinės muzikos festivalį. Naujos muzikinės kelionės pradžią klausytojams atvėrė Valstybinis choras „Vilnius“ (meno vadovas ir vyr. dirigentas Artūras Dambrauskas) su įspūdinga atlikėjų komanda: Čiurlionio kvartetu, sopranu Gunta Gelgote, bosu Žygimantu Galiniu, obojininku Robertu Beinariu, flugelhornininku Giedriumi Labanausku, perkusinininku Tomu Kulikausku bei pianistu (šįkart vargonininku) Vincenzo De Martino.

Šv. Jokūbo festivalis jau bene penkerius metus džiugina klausytojus lietuvių kompozitorių kūrinių premjeromis. Pasak Artūro Dambrausko: „Viena pagrindinių choro misijų – skatinti ir užsakyti naują lietuvišką muziką, nes jei ne mes, tai kas?“ Tai iniciatyva, neabejotinai prisidedanti prie chorinės muzikos puoselėjimo Lietuvoje. Sykiu džiugu, kad festivalis jau tapo platforma, suteikiančia galimybę kompozitoriams pristatyti naujausius kūrinius. Šiemet tai buvo Zitos Bružaitės opusai „Buen Camino!“ (liturginiai ir kompozitorės tekstais).

Kūrinyje Bružaitė perteikia piligriminės kelionės per tikėjimą ir savęs pažinimą patirtis. Pasak autorės, kiekvienas iš mūsų nešame savo „akmenį“ su savo nerimais

Koncerto akimirka

J. AUŠKELIO NUOTRAUKOS

ir kančiomis, ir nepaliojamaie išskirtinai ieškome atsakymo. Kelio simbolika kompozicijoje atskleista keturis kartus pasikartojančia giesme lietuviškai, kurioje skamba žodžiai: „liūdesio, vienatvės dulkes aušroje nuplauki, kad pasiektum, paliestum tuos, kas myli, laukia“. Ši teksto dalis kartu su lotyniškais liturginiais fragmentais sukūrė turtingą religinių ir egzistencinių prasmų audinį.

Bružaitės kūrybinis procesas truko pusantų metų, per kuriuos gimė penkių dalių (kiekvienoje po tris numerius) kūrinys, artimas chorinės siuitos žanrui. Pasak autorės, kūrinio inspiracija tapo ne tik šv. Jokūbas, Apaštalo kapas ar Santjago de Kompostelos kelias (*Camino de Santiago*), bet ir piligrimystės aprašymai, Nariaus Kairio knyga „Toliau nei vandenynas“, vokiečių literatūros klasiko Johanno Wolfgango von Goethe's mintis, kad Europa buvo sukurta piligriminį

kelionių pagrindu. „Tada ir išsiskristalizavo dvi svarbiausios temos – ieškojimas ir kelias, kuris einamas su malda lūpose. Tada apsisprendžiau likti prie liturginio teksto, taip pat panaudojau savąjį. Palikau ispanišką pasisveikinimą – „Buen Camino!“ („Gero kelio!“), kuriuo tarsi kviečiama rasti tai, ko ieškai, patirti atradimų džiaugsmą“, – sakė autorė.

Kompozicijos instrumentuotė subtili: choras ir solistai – pagrindiniai žinios nešėjai, perteikiantys muzikinę idėją ir emocijas; vargonai ir žmogaus balsas – kaip tradiciniai bažnytiniai elementai, o kvartetas, flugelhornas, obojus bei perkusija – „dekoratyviniai“, platesnę semantinę mintį skelbiantys instrumentai.

„Buen Camino!“ sužavėjo giliu dvasingumu ir įspūdinga muzikinės kalbos įvairove. Kiekviena kūrinio dalis – lyg naujas sustojimas piligriminėje kelionėje, atveriantis

Koncerto akimirka. Kompozitorė Zita Bružaitė

vis kitokį emocinį peizažą. Kompozitorė įtaigiai suderino skirtingas muzikines būsenas – nuo švelnaus lyrizmo iki iškilmingų pasažų. Sopranas Gunta Gelgotė su choru „Vilnius“ ir Čiurlionio kvartetu subtiliai perteikė piligriminio kelio dvasinį lengvumą, ramybę. Tuokart obojaus ir flugelhorno partijos kūrė papildomus vidinės kontempliacijos ir apmąstymų emocinius sluoksnius. Ypač sužavėjo kūrinio faktūrinis ir emocinis polifoniškumas, mat kiekviena dalis perteikia unikalią atmosferą – nuo intymių solinių momentų, lėtai tekančių tarsi upė, iki monumentalios viso choro kulminacijos, prasiverždavusios stipresne garsine banga.

Žinoma, kaip ir bet kurį didingą meno kūrinį atliekant, visuomet lieka erdvės tobulėjimui. Ne visada aiškiai girdėjosi atlikėjų tariami žodžiai, bosų Žygimanto Galinio balsas skambėjo ištis įspūdingai,

tačiau pritrūko aiškesnės artikuliacijos, tad emocinė žinutė, kurią norėta perduoti, galėjo pasiklysti. Priežastis gali būti ne tik atlikimo niuansai, bet ir Šv. Juozapo bažnyčios akustika ar įgarsinimas. Gaila, kad gražus kūrinio tekstas liko ne visada išgirstas ir suprastas. Nors sakralinės erdvės dažniausiai sukuria ypatingą nuotaiką, kartais techniniai dalykai apsunkina gilesnį muzikos patyrimą.

Nepaisant akustinių iššūkių, „Buen Camino!“ išsaugojo savo esmę ir poveikį. Premjera tapo išskirtiniu XIV tarptautinio Šv. Jokūbo sakralinės muzikos festivalio akcentu, įprasminusiu ir sustiprinusiu šio ilgamečio renginio misiją – skleisti naują lietuvišką muziką ir kvieisti klausytojus į asmenines piligrimines keliones per muzikos ir dvasingumo jungtį. Bendras kūrinio įspūdis nepaprastai įtaigiai atvėrė dar vieną naujos muzikinės kelionės etapą.

Anonsai

Naujos galimybės ir ambicingi Lietuvos valstybinio simfoninio orkestro kūrybiniai planai

Lietuvos valstybinis simfoninis orkestras rugsėjo 10 d. LVSO koncertų salėje surengė 36-ojo koncertų sezono pristatymo spaudos konferenciją. Joje dalyvavę orkestro meno vadovas ir vyr. dirigentas Gintaras Rinkevičius, orkestro vadovas Stasys Pancekauskas, kompozitorius Feliksas Bajoras bei Kauno valstybinio choro meno vadovas ir vyr. dirigentas Robertas Šervenikas ne tik pristatė būsimus sezono koncertus, bet ir atskleidė ambicingus orkestro ateities planus.

„Visų pirma noriu akcentuoti, kad mūsų 36-asis sezonas tikrai prasideda, ir jis prasideda Gustavo Mahlerio Antrąja simfonija, dar žinoma „Prisikėlimo“ vardu. Ši simfonija – kartu ir asociacija su LVSO koncertų salės prisikėlimu naujam gyvenimui. Nekreipkite dėmesio į tai, kad šiuo metu dar yra atliekami pastato rekonstrukcijos darbai – vyksta antrasis etapas, susijęs su pastato energiniu

LVSO koncertų salė

G. JAUNISKIO NUOTR.

efektyvumu. Salė buvo sėkmingai inauguruota šių metų kovo mėnesį, joje ir toliau vyks koncertai“, – spaudos konferenciją pradėjo maestro Gintaras Rinkevičius.

Pirmasis naujojo koncertų sezono pusmetis orkestrui bus labai intensyvus – LVSO koncertų salėje skambės net 18 Lietuvos valstybinio simfoninio orkestro rengiamų koncertų. Rinkevičius išskyrė rugsėjo 20 d. LVSO koncertų salėje vyksiantį Baltijos šalių orkestrų festivalio koncertą, kuriame gros Latvijos nacionalinis simfoninis orkestras, diriguojamas meno vadovo ir vyr. dirigento Tarmo Peltokoski. „Klausytojų laukia ištis labai graži programa, ją diriguos jaunas, bet labai talentingas Tarmo Peltokoski, kuris jau koncertuoja su žymiausiais Europos orkestrais“, – sakė Rinkevičius.

Dar vienas išskirtinis renginys – spalio 25 d. LVSO koncertų salėje skambėsiantis jubiliejinis kompozitoriaus Felikso Bajoro koncertas. „Lietuvos valstybinį simfoninį orkestrą pažįstu nuo pat jo įkūrimo. Sekiau visą orkestro vystymąsi, jo augimą, mes gražiai bendradarbiauome iki pat šios salės sukūrimo, kuris dabar atrodo kaip kulminacija, didžiulis laimėjimas ir pasiekimas“, – sakė kompozitorius. Bajoras juokavo, kad jubiliejinio koncerto nebūtų rengęs, jei ne maestro Rinkevičius: „Esu pasakęs, kad nešvėsiu savo jubiliejaus, jeigu nebus pastatyta mano 1982 m. parašyta opera „Dievo avinėlis“, – Rinkevičius tai ėmė ir padarė. Jubiliejiniam koncertui jis taip pat surado premjerą – kūrinių, kuriam tikriausiai jau daugiau nei 50 metų. Pirmoje koncerto dalyje skambės 1966–1975 metų kūryba, kuri yra faktiškai šiuolaikinio gyvenimo atspindys: gedulinga muzika, dainos apie karą ir „Tokata“ – tarsi kovos įvaizdis. Antrojoje klausytojai galės išgirsti jau šio šimtmečio muziką“, – pasakojo Bajoras.

Dar vienas ilgametis orkestro bendražygis – Robertas Šervenikas ir jo vadovaujamas Kauno valstybinis choras. „Jau kelintą sezoną

dalyvaujame tarptautiniame „Gaidos“ festivalyje, kuriame Šervenikas rengia programas su mūsų orkestru, nuolat dalyvaujame Tytuvėnų muzikos festivalyje. Šiemet LVSO koncertų salės atidarymui kartu atlikome Mahlerio Aštuntąją simfoniją, naujo sezono pradžiai skambės Mahlerio Antroji, lapkritį dukart atliksime „Carmina Burana“, o gruodį – „Queen Symphony“, – bendrus projektus vardijo orkestro vadovas Stasys Pancekauskas. „Mahlerio Antroji simfonija – tikrai nuostabus kūrinys. Dabar turime tik vieną salę, kurioje galime tokius kūrinius atlikti visu grožiu, – tai LVSO koncertų salė, nes Lietuvos nacionalinės filharmonijos salė, kad ir kaip norėtume, tokiems kūriniams vis dėlto per maža“, – sakė Šervenikas.

Spaudos konferencijos pabaigoje maestro Rinkevičius susirinkusiems svečiams atskleidė ir didelę naujieną, susijusią su Lietuvos valstybinio simfoninio orkestro ateities kūrybiniais planais. „Nutarėme pradėti naują ciklą – per ateinančius dešimt metų atlikti vėlyvąsias Richardo Wagnerio operas. Pradėsime nuo „Lohengrino“, vėliau bus „Parsifalis“, „Reino auksas“,

„Zygfridas“, „Valkirija“, „Dievų žlugimas“, „Tristanas ir Izolda“. Kaip dirigentas noriu, kad tokia muzika skambėtų Lietuvoje. Planuojame atlikti vieną operą per metus su geriausiais Lietuvos ir Vakarų solistais. Gali būti, kad didesnės apimties operas atliksime per du vakarus – tokia praktika taikoma Europos koncertų salėse. Tikiuosi, pirmoji ciklo opera – „Lohengrinas“ – skambės jau 2026 metų pradžioje, galbūt per orkestro gimtadienio koncertą. Visas šis ciklas – labai sudėtingas kūrybinis procesas, kuris labai įdomus man, kaip muzikantui, tad tikiu, kad bus įdomus ir Lietuvos publikai“, – sakė Rinkevičius.

Jam antrino ir orkestro vadovas Pancekauskas: „LVSO koncertų salė mums atveria naujas galimybes. Tai tikrai praturtins Lietuvos kultūrą ir suteiks daug džiaugsmo klausytojams.“ Paklaustas apie rekonstrukcijos pabaigą, orkestro vadovas sakė, kad jos tikimasi sulaukti kitąmet: „Kalbėti apie visišką rekonstrukcijos pabaigą dar nedrįščiau, bet tikiuosi, kad baigdami šį sezoną mes jau galėsime sudėti visus taškus.“

IEVA BAČIULYTĖ

Žiūrovas kaip kertinė festivalio ašis

Apie festivalį „FiraTàrrega“ Ispanijoje

GRETA VILNELĖ

Minias tarptautinių žiūrovų į Katalonijos miestelį Taregą sutraukiantis scenos menų festivalis „FiraTàrrega“, šiais metais vykęs rugsėjo 5–8 d., itin atidus ir vietinei bendruomenei. Jo metu organizuojama scenos menų profesionalų mugė, veikianti kaip spektaklių pirmo–pardavimo, verslo susitikimų, naujų pažinčių ir ryšių mezgimo erdvė. Pagal šią lygia greta su festivaliu atsiradusią sekciją sudaroma ir „FiraTàrrega“ programa, didžioji jos dalis – iš Katalonijos kilusių ar čia dirbančių menininkų kūryba.

Festivalio pavadinimo žodis „mugė“ yra raktinis – pagrindinėje programoje gausu teatro, šokio, muzikos, poezijos ir cirko spektaklių, dauguma jų vyksta viešosiose erdvėse ir yra prieinami visiems miestelio svečiams. Nors pasirodymai pasiskirstę per visą dieną, tikroji „FiraTàrrega“ magija atsiskleidžia vėlyvo vakaro valandomis, kai naktinių pagrindinės ir šalutinės (*Off*) programų spektaklių, gyvos muzikos ir gatvės persirengėlių, kavinėse ir baruose vykstančių vakarėlių dūzgesys susilieja į viena ir išsiveržia siautulingo karnavalo nuotaika.

Chaotiškumo netrūko ir katalonų cirko trupės „Cia. Psirc“ spektakliui „Després de tot, el tràiler“, pasakojančiam apie postapokaliptiniais laikais gyvenančių cirko menininkų šeimą, kurią savotiškai valdo

dirbtinis intelektas Aleksa. Kūrinyje tarsi filme atskiriomis scenomis pasakojamos skirtingų veikėjų istorijos susietos su savaip suprasta graikų mitologija. Prieš atliekant sudėtingą cirko numerį, viena iš veikėjų išeina į priekį ir publikai paskelbia, kad dabar jie ruošiasi atlikti elementą, po kurio visi žiūrovai bus priblokšti. Žinoma, pranašystė išsipildo. Šioje „Cia. Psirc“ kuriamoje absurdiškoje visatoje gausu humoro, dramatiškumo, metateatrališkumo ir sąmyšio. Čia vadovauja atvirai iš žmonių besišaipantis dirbtinis intelektas, o paskui jį seka naimumo ir vilties kupini menininkai. Ateitį kaip beprotiškų nuotykių ir spalvotų išbandymų džunglės įsivaizduojančių „Cia. Psirc“ kūrėjų fantazija neįtikėtina laki, tačiau ar tai tikrai vien hipiška apgaulė?

Kur kas žemiškesnis ir paprastesnis dueto „Kolektiv Lapso Cirk“ darbas „QOROQ“. Iš minimalistiniame šiuolaikinio cirko spektaklyje naudojamų medienos kuolų, tampančių scenografija ir menininkų instrumentu, rūpestingai dėliojamos įvairios architektūrinės figūros. Gyvai violončele atliekama muzika, smėlio kopą primenantis medžio drožlių pylimas ir paskirties transformacijas patiriantys cirke retai matomi objektai susilieja į meditatyvų ritualą, gyvybės ir mirties ciklą.

Nepaisant linksmos festivalinio miestelio šurmilio dvasios, šios milžiniškos spektaklių įvairovės sunkuryje neretai pasiklysta aukštesnė

turinio kokybė, o į spektaklius susibūrusi publika ne pati kantrčiausia, pasirengusi atvirai išreikšti savo simpatijas ir antipatijas. Tad nuobodžiaujantys žiūrovai vienas po kito paliko belgų trupės „Sitting Duck“ šiuolaikinio cirko pasirodymą „La Dyane“. Užtat katalonų trupės „Losinformalls“ šokio spektaklio „Perdón“ auditorija mielai kvatojo ir garsiai plojo, menininkams į žiūrovus įžūliai purškiant gesintuvu ir iš kulkosvaidžio šaudant širdies formos kamuoliukus.

Paradoksalu, tačiau tai tik įrodo, kad Katalonijos žiūrovai – išskirtinai aiškūs ir aktyvi publikos kategorija. O menininkai tai išnaudoja savo labui. „Pau Palaus“ klounados spektaklyje „Embolic“ atlikėjas ant scenos pasikvietė žiūrovą suvaidinti keleto scenų kartu, taip pat vaikščiojo tarp glaudžiai susėdusios publikos, priversdamas pasitraukti, atsitiktinius narius provokavo familiariais bučiniiais ir skruostus ir apsikabinimais. Grandioziniame trupės „Sol Picó“ šokio spektaklyje „Carrer 024“ menininkai privertė žiūrovus nemenkai paplušėti, ištisą valandą varinėdami juos po didžiulę atvirą erdvę, į kurią įsiverždavo įvairiomis kryptimis judančios platformos su skirtingomis choreografijos pasirodymo scenomis. Esant tokioms aplinkybėms festivalyje „FiraTàrrega“ sumažėja atstumas tarp pasirodančiojo ir stebinčiojo, žiūrovo patirties kokybę paverčiant kertine festivalio ašimi.

Scena iš spektaklio „QOROQ“

„KOLEKTIV LAPSO CIRK“ NUOTR.

Scena iš spektaklio „La Dyane“

S. SCHEDA NUOTR.

Pagrindinis festivalio „FiraTàrrega“ tikslas – pristatyti pastarųjų metų ispanų menininkų kūrybą, tačiau programoje taip pat pasitaiko ir vienas kitas užsienio kūrėjų darbas. Tad dėl prastesnės kai kurių ispaniškų pasirodymų kokybės priekaištauti būtų neteisinga, tačiau keli tarptautinių spektaklių pasirinkimai,

kaip jau minėtas belgų cirko darbas, – nustebino. Vis dėlto „FiraTàrrega“ – kur kas daugiau nei festivalis: tai vieta, kurioje susitinka kultūros ir atiduodama duoklė vietiniams scenos meno mylėtojams. Visų pirma tai didžiulė šventė, kurios pretekstas – spektakliai, o svarbiausias elementas – žiūrovai.

Anonsai

Nacionalinė filharmonija pradeda 84-ąją sezoną

Po intensyvios vasaros koncertinės veiklos Lietuvos nacionalinė filharmonija (LNF) žengia į rudenį ir atveria duris 84-ajam koncertiniam sezonui. Jo moto „Iš meilės muzikai“ primena, jog visa, kas vyksta Filharmonijoje, kaip istoriniame Vilniaus pastate, ir čia rengiamuose koncertuose, randasi būtent dėl šio motyvo. Jis simboliškai sujungs ir su meilės šalimi vadinama Prancūzija, kur vykstant Lietuvos kultūros sezonui, be daugelio kitų menininkų, pasirodys ir po Filharmonijos stogu reziduojantys muzikai.

84-ojo sezono pradžia – rugsėjo 21-ąją. Atidarymo koncerte „Paganini ir Schuberto šedevrai“ grieš Lietuvos kamerinis orkestras (LKO) ir jo meno vadovas, smuikininkas Sergejus Krylovas.

„84-ąją sezoną Filharmonija pasitinka kupina gražių koncertinių planų, ryšių su įvairiomis kultūros ir diplomatinėmis organizacijomis plėtos idėjų, naujų edukacinės veiklos užmačių. Publikai pasiūlysiame įvairaus žanro renginių – nuo simfoninės muzikos vakarų iki žaismingų koncertų visai šeimai, tad įvairaus

Modestas Pitrenas ir Lietuvos nacionalinis simfoninis orkestras

D. MATVEJEVO NUOTR.

skonio ir poreikių klausytojai turės iško rinktis“, – sezoną pristato LNF generalinė direktorė Rūta Prusevičienė.

Filharmonijos scenoje muzikuos ir geriausi Lietuvos atlikėjai, ir užsienio žvaigždės, iš šių ypač norisi paminėti jau artimiausiuose koncertuose su Lietuvos nacionaliniu simfoniniu orkestru (LNSO) pasirodysiančius 2023 m. Čiurlionio konkurso nugalėtoją pianistą Jinhyung Parką (rugsėjo 28 d.) ir vokiečių smuiko žvaigždės Anne Sophie Mutter globojamą violončelininką Maximilianą Hornungą (spalio 5 d.). Pastarasis gros su savo pirmą sezoną kaip LNSO kvietiniais dirigentas pradėsiančiu Victorien Vanoostenu. Rugsėjo 28 d. su

meno vadovo ir vyr. dirigento Modesto Pitrenio diriguojamu LNSO koncertuos ir svečiai iš Lenkijos – Varšuvos filharmonijos choras ir solistas Bartoszas Nowakas. Beje, šis koncertas publikai taps puikia proga pasveikinti maestro Pitreną su jubiliejumi – 50-mečiu.

Įsimintinių susitikimų su užsienio muzikais nestigs per visą sezoną. Šį pusmetį sulauksime smuikininkų Januszo Wawrowskio (spalio 12 d.), Hugo Ticcianti (spalio 25 d.), Javier Comesaños Barreros (gruodžio 7 d.), violončelininko Nicolaso Altstaedto (spalio 29 d.), pianisto Lukášo Vondráčko ir dirigento Mareko Prášilo (lapkričio 9 d.), mecosoprano Elinos Garančos (lapkričio

13 d.), saksofonų kvarteto „Signum“ (gruodžio 14 d.), kontratenoro Raffaele's Pe ir ansamblio „La Lira di Orfeo“ (gruodžio 21 d.), kitų svečių.

Kai kurios programos – „Čekų muzikos galia“ (lapkričio 9 d.), „Prancūzų muzikos šedevrai“ (lapkričio 23 d.), „Vengriški garsovaizdžiai“ (lapkričio 30 d.), „Vivaldi kantatos“ (gruodžio 21 d.) – nuties kultūrinius tiltus tarp šalių. Publikos pažintį su užsienio atlikėjais praplės koncertai Filharmonijoje, rengiami bendradarbiaujant su VšĮ „Vilniaus festivaliai“, Tytuvėnų festivaliu, Tarptautiniu M.K. Čiurlionio muzikos festivaliu ir kitomis organizacijomis.

„Džiaugiamės, kad LNF kolektyvai pasirodys ne tik Lietuvoje, bet taip pat reprezentuos mūsų šalį svetur, antai spalį Lietuvos kamerinis orkestras su ansambliu NIKO koncertuos Didžiajame Provanso Ekso teatre, o ansamblis „Musica humana“ vyks gastrolių į JAV, gruodį LKO kels sparnus į Taivaną. Filharmonijos scenoje minėsime įvairių kolektyvų bei muzikų kūrybinės veiklos sukaktis, koncertais bus pagerbti ir jubiliejus minintys kompozitoriai Feliksas Bajoras bei Giedrius Kuprevičius. Rūpindamiesi ne tik publikos lavėjimu, bet ir muzikantų profesiniu tobulėjimu: šį pusmetį esame numatę surengti

užsienio muzikų vedamus pučiamųjų instrumentų meistriškumo kursus. Norintiesiems artimiau susipažinti su Filharmonija ir toliau siūlysiame edukacines ekskursijas. Už tai, kad galime vykdyti tokią įvairialypę veiklą, esame dėkingi rėmėjams ir partneriams, ypač trečius metus su LNF bendradarbiaujančiam mecenatui „Norfa“, – sako Prusevičienė. „Norėdami kuo geriau pasiekti savo publiką, stengiamės bendrauti ne tik gyvai, per koncertus ar edukacinius renginius, bet ir pasitelkdami įvairias sklaidos priemones, nuolat atsinaujindami. Štai šiemet atnaujino Filharmonijos interneto svetainę, daugiau dėmesio skiriame socialiniams tinklams. Labai vertiname savo publikos lojalumą, tad 84-ąją sezoną vėl taikome abonementines nuolaidas“, – sako LNF generalinės direktorės pavaduotoja Ieva Tamutytė.

Abonementas galioja tik Filharmonijos organizuojamiems renginiams, vykstantiems Didžiojoje salėje rugsėjo 21–gruodžio 14 d. (imtinai), o įsigyti jį galima tiek Filharmonijos kasose, tiek per kakava.lt.

Visą LNF 84-ojo sezono programą rasite interneto svetainėje www.filharmonija.lt. LNF 84-ojo koncertų sezono mecenatas – „Norfa“.

LNF INF.

Epas, protmūšis ir kasdienybės katastrofos

Išpūdžiai iš Estijos teatro festivalio „Draama“

AISTĖ ŠIVYTĖ

Rugsėjo 1–8 d. Tartu vyko Estijos teatro festivalis „Draama“. Jame ne tik parodyti naujausi praėjusio sezono Estijos teatrų darbai, bet ir surengtos diskusijos bei pjesių skaitymai. Šiame tekste – išpūdžiai apie didžiąją dalį festivalio spektaklių programos.

Estijos dramos teatro spektaklis „Teorema“ (rež. Juhan Ulfsak) pagal to paties pavadinimo italų rašytojo ir režisieriaus Piero Paolo Pasolini filmą pasakoja apie buržua klasės šeimą netikėtai aplankantį Svečią, kuris, suviliodamas visus šeimos narius – motiną, sūnų, tėvą ir dukterį, sugriaua jų gyvenimus iki šiol nepatirtu meilės jausmu. Ulfsakas nesuteikia paprasto džiaugsmo stebėti, kaip kenčia emocinę nejautrą praradę turčiai, o priartina juos arčiau mūsų: scenoje išvystame paprastai apsirengusią šeimą, kuri susėdusi prie, regis, pirmo pasiūkusio rekvizito sandėlyje rasto stalo, o jos pietūs – kava iš popierinių puodelių. Kavą šeimai patiekia tarnaitė, niekad nenusiimanti ryškiai žalios maisto kurjerio kuprinės, tarsi ironiškai ir subtiliai bedanti į šiandieną ir dažno mūsų įpročius: kas iš tiesų yra šiuolaikinis tarnas, jei ne maisto kurjeris?

Labiau įtikinančiu turto simboliu ir atsvara šeimai tampa paslaptingas Svečias – androginiškas, dailus, baltu kostiumu apsirengęs tiek vyras, tiek moteris, atveriantis šeimai užuolaidą į prabangų, figūrinėmis gyvatvorėmis puoštą sodą. Lėtai besirutuliojantis šeiminei aferos su Svečiu siužetas neįtraukia, tačiau smagu stebėti šį personažą vaidinančią Liisą Saaremäel ir lygiai taip pat, kaip ir Svečias, savam pasauliui atstovaujančią aktorės Teele Pärn tarnaitę.

„Teorema“ subtiliai permąsto kintantį socialinių klasių suvokimą – juk kad pasižymėtum emocijų šalčiu ir nejaustum meilės, dabar nereikia būti buržua, o ir pačios aukštesnės klasės suvokimas nebe toks, koks buvo Pasolini dienomis. Kaip taria Tėvas: „Priklausyti buržuazijai šiandien reiškia turėti žoliapjovę.“

Tartu naujojo teatro spektaklyje „Kas nutinka, kai mūsų čia nebelieka?“ (angl. *What Happens When We Are No Longer Here?*, rež. Kirill Havanski) pasitelkiant judesį ir nežodinį bendravimą nagrinėjama, kokią įtaką gyviesiems daro pasaulį palikę artimieji.

Scenoje rutuliojasi jaukus draugų susitikimas – dengiamas stolas, nešami gėrimai ir maistas, pildomos taurės, lėkštės, sakomi tostai,

Scena iš spektaklio „Teorema“

J. ELM NUOTR.

Scena iš spektaklio „Kas nutinka, kai mūsų čia nebelieka?“

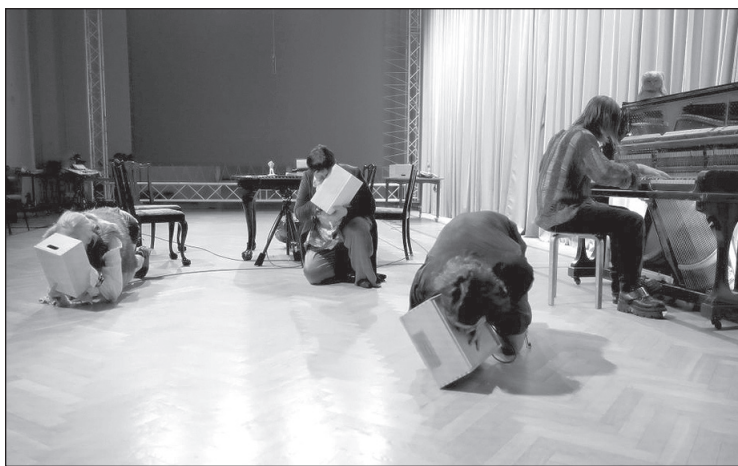
H. GRIN NUOTR.

vartomi nuotraukų albumai, šokama, šnekučiuojamasi. Tik viena prie stalo stovinti kėdė tuščia, o įprasto vakarėlio eigą nuolat pertraukia trūkčiojantis laikas: tik ką pasakytas tostas sakomas vėl, tik ką ant stalo padėtas pyragas nešamas iš naujo. Vakarą įgauna vis nervingesnį atspalvį.

Spektaklis analizuoja, regis, beveik neblėstančio netekties naujumo reiškinį: kaip ilgai ir kanKinamai persekioja jausmas, kad pasaulį palikęs žmogus, rodos, tuoj įžengs pro duris ar kartu prisės prie stalo. Kaip prisiminimai gali įkaltinti – negebėjimu, net ir norint, atsiplėšti nuo nuotraukų albumo ar instinktu bėgti prie lango, išgirdus net ir menkiausią garsą.

Vis dėlto beveik dviejų valandų pasirodymas tampa gerokai per ilgą šiems jausmams tyrinėti – po

keturiasdešimties minučių nebepamatome nieko naujo, tačiau kūrybinė komanda kažkodėl jaučia poreikį vis iš naujo transliuoti tą pačią mintį, pasitelkdama kiek kitokius etudus. Spektaklis pasiūlo mažiausiai dešimt pabaigų, o kai jau sunku besulaikyti norą paploti ir išeiti, įvyksta vienuoliktoji – nebesuvokiama indėlių spektakliui suteikiantis kolektyvinis akordeono solo su dirbtiniu sniegu (!) – ir dvyliktoji – visiškai namų sugriovimas. Pirmąsias keturiasdešimt minučių buvęs gan įdomus, užtrukęs papildomą valandą, darbas palieka absurdišką lengvai pakrikusio proto jausmą. Ir tikrai nekyla conceptualių sąsajų tarp, atrodo, niekada nesibaigsiąčio buvimo žiūrovų salėje ir kanKinamai amžino netekties jausmo. Palikus teatrą šią netektį norisi kuo

Scena iš spektaklio „Kelionė į miško galą“

H. LABI NUOTR.

Scena iš spektaklio „Lili“

R. KULL NUOTR.

greičiau pamiršti, ir tai padaryti ypač lengva.

Tartu įsikūręs teatras „Must Kast“ pristatė spektaklį „Lili“ (rež. Kaija M Külm), pasakojantį estų rašytojos, žurnalistės ir kovotojos už moterų teises Lilli Suburg gyvenimo istoriją. Kostiumų ir rekvizito prikrautoje scenoje keturi atlikėjai, energingai keisdami įkūnijamus veikėjus, akompanuojant gyvai atliekamai muzikai, dainoms bei muzikiniams numeriams, pasakoja apie kultūrininkės vaikystę, mokslus, šeimą, pirmojo moterims skirto literatūros žurnalo bei mergaičių mokyklos įsteigimą. Suburg gyvenimą atlikėjai pateikia tartum nacionalinį epą: istorijoje pinasi Suburg heroizmas, drąsa eiti prieš srovę ir būti pirmeive, o kartu ir asmeninio bei visuomeninio gyvenimo sankirtos, dilemos, ką pasirinkti – meilę ar visuomeninę misiją?

„Lili“ – vienas paprasčiausių ir aiškiausių festivalio darbų. Nors ir nesiekiantis pasižymėti originalumu, naujomis formomis bei autorine išmone, šis spektaklis puikiai ir įtraukiančiai įvykdo savo misiją: neversdamas žiūrovų nuobodžiauti supažindina su svarbia Estijos kultūros asmenybe, iš dalies paaiškina, kodėl pasaulio istorijoje tiek mažai moterų, bei palydi su aiškia ir išliekančia žinute, kad „ne laikai keičiasi, o žmonės juos keičia“.

Kolektyvo „Ekspeditsioon“ spektaklis „Kelionė į miško galą“ (angl. *Trip to the End of the Forest*, rež. Lauri Lagle) paremta estų XX a. rašytojo Juhano Jaiko apsakymu „Ohemäe medžiotojai“. Kūrinys pasakoja apie tai, kaip vieną dieną išėjusios į mišką dingsta vieno iš kaimelio gyventojų žmona ir motina. Vyras jų bergždžiai ieško, o neradęs prisiekia miškui atkeršyti. Skaitydami istoriją aktoriai dažnai sustoja ir įsiterpia į jos siužetą kurdami etudus. Taip į Jaiko pasaką įsipina tokie neretai humoro persmelkti epizodai kaip išsamus pasakojimas apie šeimą, pasitelkiant objektų

teatrą, ar šuns,ėjusio ieškoti dingusių moterų, kamantinėjimas apie tai, ką jis matė, klausimams nejučia virstant egzistenciniais.

Apsakymas čia tampa kūrybinių atradimų aikšte, azartiškai ieškant progų, kur įsiterpti, ir stengiantis kiek galima kūrybingiau tai padaryti. Vienu įsimintiniausių intarpų tampa pasiutęs Jørgeno Liiko solo įvairiausių stilių dainomis vardijant, kaip jis atkeršys miškui, o vėliau, tarsi tarp kitko prisiminus, – ir gyvūnams. Tai vienas iš itin retų atvejų teatre, kai net ir ilgas dešimties minučių solinis aktoriaus pasirodymas galėtų nepabosdamas tęstis dar ilgiau.

Kolektyvinis slovėnų ir estų darbas „Fun fact“, sukurtas Branko Jordano ir spektaklyje vaidinančių aktorių, kviečia žiūrovus susipažinti su vienu kertinių estiškos tapatybės akmenų – protmūšiu. Rinkdamiesi į salę atsitiktinai prie stalų susėdę žiūrovai per akimirką tampa komandomis, turinčiomis išsirinkti pavadinimą ir diskutuoti bei sutarti dėl atsakymų į aktorių užduodamus klausimus.

Kūrėjai protmūšio formatą išnaudoja kaip paveikų istorijos pasakojimo būdą. Žaisdami pagal atliekų žaidimo taisykles įsitraukiame, o klausimams tampant vis nejaugesniems, užstalėje taip pat įsivyrąja gyvas ir tikras nejaukumas. Vargu ar galima kitaip jaustis, kai tavęs prašo nupiešti, kaip laivuose, taupant vietą, buvo guldomi vergai (o vėliau dar ir gaunant kone motinišką pagyrimą už puikų piešinį), ar ramiai atsakyti, pagal kokį prioritetą turėtų būti gelbėjami žmonės, išgirdus kraupų pasakojimą apie laivo katastrofą, nusinešusią šimtus gyvybių.

„Fun fact“ neleidžia nuobodžiauti ir sužadina tikrą emocinį atsaką, tačiau neapleidžia klausimas: kokią reikšmę turi protmūšiui rinkti

NUKELTA Į 5 PSL.

Vladas Jakubėnas: kas bus toliau?

Kompozitoriaus Vlado Jakubėno (1904–1976) 120-osioms gimimo metinėms ir Dainų šventės 100-mečiui

Kompozitorių ir muzikologą Vladą Jakubėną 1974 m. Čikagoje kalbino Romas Sakadolskis. Žurnalistas gerai pažinojo ir Jakubėną, ir ne vieną čia minimą asmenybę, pats grojo smuiku ir akordeonu, dainavo Čikagos Lietuvių operos chore. Jakubėno ir Sakadolskio pokalbį („Amerikos balso“ Lietuviškos redakcijos laida) iššifravo ir parengė Rita Nomicaitė. Įrašas saugomas Lietuvos centriniame valstybės archyve.

Romas Sakadolskis: Profesoriau Jakubėnai, ar galėtumėte supažindinti „Amerikos balso“ klausytojus gavėnios proga su savo veikalu „De Profundis“?

Vladas Jakubėnas: Šitas veikalas buvo sukurtas Ateitininkų sen draugių užsakymu. Į mane kreipėsi ponia Skrupskelienė, su kuria porą metų buvau [vienoje] klasėje „Aušros“ gimnazijoje, ir ji paprašė parašyti kokią nors veikalą filosofo Juozo Šalkauskio mirties suaktuvėms. Paprasčiau, kad duotų man pasirinkti kokių nors tekstų, ir pasirinkau Brazdžionio tekstą. Parašiau maždaug 10-ies minučių veikalą, kantatos pobūdžio, nors jis neturi solistų, su vargonų arba fortepijono akompanimentu, abiem skirtingais. Tolimesnė to žygio istorija yra kiek savotiška. Kantata turėjo būti atlikta per gedulingas pamaldas, visi laukė poros minučių giesmės, bet nelaukė 10-ies minučių veikalo, nebuvo jo kur dėti. O ir „Dainavos“ choras nespėjo jo išmokti. Ateitininkai išleido šitą veikalą. Kadangi natos išleistos, tai kas pirmas išmoko, tas tegul ir atlieka. Pirmas atliko „Tėviškės“ parapijos choras, vedamas [Jurgio] Lampsaičio, kuris kasmet ruošia giesmių vakarą ir „De Profundis“ įtraukė į programą. Po to atliko „Dainava“, po to atliko [Bronius] Budriūnas Los

Angeles su savo choru. Projektuojant mano kūrinių koncertą buvo sumanyta kurį nors chorinį kūrinį orkestruoti. Orkestravau „De Profundis“, ir kantata tame koncerte buvo atlikta, Alvydui Vasaičiui diriguojant [1973 m. lapkričio 23 d. Čikagoje].

Religinė muzika, kaip žanras, gana retas lietuvių išeivijoje, yra specifinis, reikalaujantis ir universalių minčių, ir specifiskai lietuviškų. Kas privedė Jus prie ūpo kurti tokį kūrinį, o ne kitokį?

Šitas Brazdžionio kūrinys reiškia emigrantų ilgesio nuotaiką, kas man yra artima, ir panašia nuotaika jau anksčiau esu parašęs keletą kūrinių. Faktinai negalvojau kaip apie religinį kūrinį, savaime išėjo, kad jis skamba religiškai. Bet tam tikri saitai su religinės muzikos ūpu susimezgė „Tėviškės“ parapijos patirties dėka. Jos choras ne kartą yra giedojęs mano kūrinių. Savo giesmių vakaruose norėdavo atlikti lietuviškų bažnytinių liaudies giesmių, kurios buvo žinomos Lietuvoje, taigi esu jiems parašęs keletą išplėstų moteto formos harmonizacijų ir dvi kantatas. Viena, choralo temos „Pranaše Didis“ kažkaip ypatingai pavyko. Tai buvo mano pirmas įsitraukimas į religinę muziką. „De Profundis“ irgi tokiai priklauso, bet kartu manytas ir kaip koncerto kūrinys.

Kokiu darbu dabar daugiausia rūpinatės, kokiais projektais užsiimate?

Dabar jokio didesnio projekto neturiu. Po to koncerto [Čikagoje] susikonscentravo orkestrinės partitūros, kurios anksčiau po koncertų pas mane negrįždavo, o dabar atsidūrė pas mane, ir aš tvarkau orkestrinę medžiagą, noriu dublikatus

deponuoti Muzikologijos archyve, o kita pasilikti pas save. Daugiausia tuo esu užsiėmęs.

Jau daug metų matomi Jūsų straipsniai „Drauge“ ir kitoje lietuviškoje spaudoje, dažnai kritiškai, bet visada konstruktiviai žvelgiant į lietuviškos muzikos pasaulį ir Lietuvių operą. Gal galėtumėte pasakyti savo nuomonę apie lietuviškos muzikos augimą pokario metais Amerikoje?

Amerikoje žodis „augimas“ yra nelabai malonus, nes tokia emigrantinė tautos atskala iki tam tikro punkto gali augti, o paskui dažniausiai jau nebeauga, eina atgal. Tai dabar, ar mes jau priėjome tą punktą, po kurio einama atgal, ar nepriėjome? Atrodo, kad kai kas buvo sėkmingai padaryta, augome. Naujomis sąlygomis buvo organizuotos dainų šventės, pavykusios. Ir mūsų opera, jeigu tiek metų išsilaikė aktyvus ansamblis ir nepailsta, ir tokio lygio pasiekė, tai irgi visgi žymus dalykas. Jie ne visuomet stato lietuviškas operas, tai tas būtų sunku, bet pats faktas, kad jie sueina kartu, dirba, dainuoja lietuvių kalba, nors ir Verdi. Tai yra nemažas kultūrinis veiksnys.

Emigrantams svarbus dalykas yra chorai. Kaip girdėti, pasirusimas kitai dainų šventei lyg apimęs. Dainų šventę organizuodavo kas nors vienas, kaip iniciatorius. Pirmosios nežinau, antrą dainų šventę suruošė Juozas Kreivėnas, kuris tada buvo didelis visuomenės veikėjas. Trečią, irgi pavykusią, – Juozas Zdanius. Pernykščią, kuri nebuvo jau tiek gera, ruošė buvęs violončelistas Petras Armonas. O dabar tokia būklė, kad Kreivėnas dėl tam tikrų priežasčių lietuviškame veikime nedalyvauja,

Zdanius persikėlė gyventi į Arkanzasą. Armonas buvo išvykęs iš Čikagos, dabar gyvena Čikagoje, bet lyg *incognito*, jokios muzikinės veiklos neturi. Šiuo momentu tikrų žinių neturiu, daug kur nedalyvauju, bet, kiek esu girdėjęs, nežinia, kaip bus. Kita dainų šventė parodys, kiek mūsų chorai dar laikosi, ar jau smunka – čia tas svarbiausia. Atskirų solistų yra. Jei dainininkai ką nors pasiekia, pavyzdžiui, Šukytė, dažniausiai jie mums yra dingę, važiuoja į Europą arba į Niujorką. Mūsų tarpe yra prieauglis, tas pats Vasaitis, kuris dirigavo mano koncertą, dabar diriguos operos spektaklį, yra keletas pianistų, antai Manigirdas Motekaitis. Bet vadovaujančių žmonių prieauglio klausimas yra labai opus, ir tiems, kurie jau nebejauni, labai sunku rasti pakaitalą.

Turint omeny, kad gyvename Jungtinėse Valstybėse ir esame apsupti anglosaksiškos kultūros, tokie asmenys kaip Darius Lapinskas, kiti, kurie bando savo muzikinę kūrybą išplėtoti, kiek jie mėgina lietuvišką kultūrą puoselėti – ar jie yra atspindys kultūros, kurioje mes gyvename? Ar mes turime savotišką visiškai unikalų veidą čia, išeivijoje?

Klausimas gana kompliktuotas. Darius Lapinskas yra visiškai aiškus faktas. Prieš kurį laiką padarė nemažą įspūdžio keletu savo pastatymų. Gaila pasakyti, kad dabar tas įspūdis ėjo mažėjančia linkme, ir tikrai, naujas pastatymas mažina jo įdomumą ir reikšmę. Taip kad apie Lapinską galima kalbėti jau kaip apie praeitį – tam tikrame laikotarpyje sužibo kažkas nauja ir ką iš to galima laikyti lietuviška muzika. Ir jo plokštelėse, ir pastatymuose

Vladas Jakubėnas Dainų šventėje, 1961 m.
P. GERIMANTO NUOTR. LIETUVOS CENTRINIS VALSTYBĖS ARCHYVAS

buvo labai įdomių momentų. Kas bus toliau, sunku pasakyti.

O kaip Jūs save įsivaizduojate šiame katile, kuriame mes gyvename, kaip įsivaizduojate savo vaidmenį kaippo asmens, kaipo kompozitoriaus?

Priklausau prie naujoviškai konservatyvių kompozitorių. Pagal tą madą, kuri dabar Amerikoje viešpatauja, reikia čia turėti vardą iš anksčiau, tai tada tavęs klausys. O jeigu ateisi kaip naujas žmogus, tai tu ir esi visiškai naujas. Bet mano kūrinių koncertas rado pritarimą ir iš rengėjų, ir choristų, ir publikos, kurios susirinko pilna salė. Visgi atrodo, kad tai, ką aš kalbu savo muzikos kūriniuose, yra prieinama mūsų žmonėms. Kartais aprenpta šiek tiek naujoviškesniais rūbais, bet tai nėra naujoviška muzika, nors kartu ir nėra trafaretinė klasiška muzika. Taip kad galiu būti patenkintas ta savijauta, tuo, kad, pasirodo, yra ir suprantama, ir įdomu, ir reikalinga mūsų visuomenei.

ATKELTA IŠ 4 PSL.

klausimai? Kodėl, kaip protmūšio dalyviai, esame klausinėjami apie beviltiškas katastrofas, skėstančius laivus, gelbėjimo protokolus, o galiausiai ir patys esame (išties gan įspūdingai) paskandinami po juodas bangas imituojančiu audeklu? „Fun fact“ palieki apimtas paties keisčiausio jausmo – puikiai praleidęs laiką, emociškai paveiktas ir visiškai nesuprantantis, apie ką iš tiesų buvo šis darbas ir kur link, nepaisant nejaukos, mus siekė nuvesti aktorių užduoti klausimai.

Teatro „Vaba Lava“ ir Kyjivo dramaturgų teatro koprodukcija, spektaklis „Išsirink geresnę versiją“ (angl. *Choose a Better Version*,

rež. Valters Silis), pristato, ko gero, vieną brandžiausių dramaturginių darbų apie šiuo metu vykstantį Rusijos karą prieš Ukrainą. Ukrainiečių dramaturgės Natalkos Blok pjesėje veikia trys potencialios pagrindinės veikėjos – autorės versijos: viena jų kartu su sūnumi paliko šalį ir apsigyveno Vokietijoje, per nakt iš sėkmės lydimos dramaturgės tapdama valytoja, gyvenančia iš socialinės paramos, kita jos versija liko Ukrainoje ir optimistiškai užsiima savanoryste, o trečioji versija išėjo kariauti.

Spektaklis nesiremia aukų statistikomis ir nekuria reportažo apie didžiąsias katastrofas, kurios įprastai reprezentuoja karą ir jo žiaurumą, o telkiasi į asmenines žmonių problemas bei nepatogumus, per kuriuos parodo, kaip giliai karas persmelkęs kiekvieną su juo gyvenantį žmogų. Ar tai būtų

nuolatinis kaltės ir gėdos jausmas palikus savo šalį (nepaisant griežtų rekomendacijų tai padaryti), ar kasdieniško tono pokalbis apie atbūkimą nuo mirties baimės. Vieną šių „nepatogumų“ savo kailiu patiria ir žiūrovai, kai turi laikinai palikti salę, pasigirdus ukrainiečių buitimi tapusiai oro pavojaus sirenai, kuri dažną spektaklį gimtineje pažymi suvaikščiojimu iki slėptuvės ir atgal.

„Išsirink geresnę versiją“ kviečia pajauti karą, kuris ne grandiozinis ir herojiškas, o šurpiai kasdieniškas ir nuolat esantis kartu, bei susimąstyti apie neišsprendžiamą klausimą, karo akivaizdoje kylantį kiekvienam: kurią savo versiją pasirinkti yra teisinga? Ar ji apskritai egzistuoja?

„Vanemuine“ teatro spektaklis „Šimtas gramų mėlyno dangaus“ (angl. *A Hundred Grams of Blue Sky*, rež. Urmas Vadi) skirtas estų

poetui Arturui Alliksaarui atminti – per premjerą buvo minimos 100-osios poeto gimimo metinės. Pirmas apibūdinimas, kuris instinktyviai išsoka mintyse, galvojant apie šį spektaklį, tai „senas geras teatras“. Ir šis apibūdinimas per spektaklį lygiavertiškai blizga abiejomis monetos pusėmis: realistiškus, nustekentų sovietinių interjerų kampus atsveria kūrybingai išnaudota „Vanemuine“ teatro salė, už lango nustebinanti kalėjimo kiemu, o už pakeliamųjų vartų – kukliu tekstų rinkėjos mašininkės kambarėliu. Šaržuota vaidyba, įkūnijanti porolonu kimštas tetas, pasimiršta stebint gyvo fiziškumo ir sąmojo kupinus veikėjų apsižodžiavimus.

Kaip ir „Must Kast“ teatro spektaklyje „Lili“, čia siekiant pavaizduoti svarbaus kultūros veikėjo gyvenimą keliai lieka tradiciniai:

pasakojama apie gudrų poeto galynėjimąsi su sovietine valdžia, naivų, idealistišką polėkį rašyti, nužymėtą tokiais nutikimais, kaip antklodės kalėjime iškeitimas į žodyną ar nuolatiniai įsibrovimai pas pažįstamus vėly vakarą, siekiant pasidalinti savo mintimis. Spektaklis prikrautas absurdiškų pokalbių, lengvo poeto gyvenimo siurrealizmo ir nesibaigiančio (šį kartą, laimei, ne rimto!) egzistencinio filosofavimo.

Tai spektaklis, kuriame naftalino tvaikas – ir lengvai atgrasus, ir nostalgiškas, o galiausiai sunku nepasigėrėti ir nepasidžiaugti juntamu kūrybiškumu ir tuo, kad nuo režisūrinių sprendimų iki aktorių vaidybos spektaklyje dominuoja ne ambicija, o meilė.

AISTĖ ŠIVYTĖ

Teatras visur atsiduoda paraku

Nuo Rakverės iki Zalcburgo

INGRIDA RAGELSKIENĖ

Nerimo genama šią vasarą išsiruošiau į savotišką piligrimystę kaimyninių šalių vasaros teatro festivalių maršrutais. Taip į savo meninių patirčių trofėjų maišelį subėriau įspūdžius iš Estijoje, Rakverės mieste, vykusio jubiliejinio trisdešimtojo „Baltoscandal“, panašaus amžiaus ir ambicingumo Lenkijoje, Gdanske, naujausius pastatymus reprezentuojančio Šekspyro festivalio, devintą vasarą švenčiančio Valmieros vasaros teatro festivalio Latvijoje ir nuo 1920 m. gyvuojančio Zalcburgo festivalio Austrijoje. Dvi pastarosios kelionės būtų neįvykusios be Scenos meno kritikų asociacijos paramos.

Jei būtų mano valia, iš visų keturių vietų kas vasarą kartočiau išvyką į Zalcburgą, čia būtų galima iširti tame dieviškame mieste visai vasarai, maksimaliai išitraukiant į pagrindinę operos meną pristatančios programos peržiūrą. Pasak festivalio meno vadovo Markuso Hinterhäuserio, šiemet muzikinės programos jungtimi tapo neapčiuopiamų ribų tarp rojus ir pragaro paieškos, šioje festivalio ideologinėje temoje tilpo ir stichiškos begalybės grožio, demoniškų prarajų, begalinės vienvietės ir galvą susukančios bedieviškos laisvės motyvai. O teatro programos dalis, šiais metais pirmą kartą atiduota į kuratorės Marinos Davydovos rankas, išsiskyrė maišto dvasia. Buvusi festivalio „Wiener Festwochen“ programų direktorė, sudarydama šių metų Zalcburgo festivalio teatro programą, griebsi kraštutinumą ir radikaliai nutolo nuo tradiciškai šiam festivaliui įprastos postbrechtiškos teatro estetikos, aktorių žvaigždžių solavimo, didingų frontalinių mizanscenų, ribinės emocinės įtampos ir išskirtinio dėmesio socialinėms temoms.

Davydovos sudaryta programa remiasi įvairovės principu – tiek spektaklius pristatančių šalių, tiek teatrinių formų atžvilgiu. Ką reiškia vien kuratorės siekiamybė pagrindiniu Zalcburgo festivalio teatrinės programos įvykiu paversti režisieriaus Krystiano Lupos pastatymą „Užburtas kalnas“, sulydžiusį į nedalomą vienį vokiškos, lenkiškos ir lietuviškos aukštosios kultūros reiškinius. Istorinė Vilniaus jaunimo teatro koprodukcija su Zalcburgo festivaliu šimtmetį švenčiančio Thomo Manno genialų kūrinį pakylėjo iki gyvos legendos, neįtikėtina įtaiga, dvasine jėga okupavusios Zalcburgo senąją *Landestheater*. Patirtis žiūrėti „Užburtą kalną“ garsiausiems neoklasicizmo architektūriniais šedevrams prilygstančiame šimtamečiame teatre įsimena visų pirma estetinio išgyvenimo gelme, galimybe beveik fiziškai patirti meno apoteozę.

Nekantraudama laukiau galimybės išgyventi „Užburtą kalną“ Jaunimo teatre, nujausdama stiprią emocijų reagavimo į veiksmą kaitą, nulėmtą tokio radikalaus vaidybinės erdvės pokyčio.

„Užburtame kalne“ Lupa renkas polifoninės veiksmo struktūros raktą. Iššūkis suvaldyti tokią daugiasluoksnią knygą atvedė į žmogiškąją būti teigiančio dialogo tirštumą. Maža to – pats režisierius paraleliai sceniniam veiksmui iš ložės atliko nematomo komentatoriaus, beriančio vokiškų žodžių garsines salves, vaidmenį. Smalsu, kiek šis netikėtumas suerzins, išmuš iš tradicinės spektaklio žiūrėjimo rimties lietuvišką publiką.

Kelionė į Zalcburgą man tapo savotišku žiūroviniu krikštu – didysis tikslas buvo pamatyti Hugo von Hofmannsthalio pjesės „Kiekvienas“ (*Jedermann*) sceninę traktuotę, tradiciškai nuo pirmo parodymo 1920 m. rugpjūčio 22 d. tampančią Zalcburgo festivalio kulminaciją. Režisieriaus Maxo Reinhardto pradėta tradicija priešais Zalcburgo katedrą suvaidinti į viduramžių misterijų žanrą apeliuojančią Hofmannsthalio „pjesę apie turtingo vyro mirtį“ yra stropiai tęsiama ir puoselėjama. Šių metų pastatymo režisierius ir scenografas Robertas Carsenas pasirinko saikingo meninio chuliganizmo kelią – Zalcburgo *Domplatz* užtvindydamas šiuolaikine rafinuotą malonumą ir persisotinimo kankinama visuomenės „grietinėlės“ masuote.

Mirties netikėtumas, šiuolaikinio žmogaus negebėjimas susitaikyti su jos neišvengiamybe tampa vienijančia spektaklio potope, sulyginančia visuomenės elitą ir įbaugintų varguolių minią. Jedermaną vaidinantis garsus austrų aktorius Philippas Hochmairas spinduliuoja rokerio charizmą, jam mažiausiai tinka taisyklė, kad kiekvienas aktorius, suvaidinęs Jedermano personažą Zalcburgo festivalyje, kitą rytą tradiciškai atsiunda žvaigždę. Šiam aktoriui užteko atsainiai, jaučiant savo vertę ir nebaudžiamumą, išeiti į atvirą vaidybinę aikštelę, aplink save sukoncentruojant žmogiškosios

tuštybės puotos vyksmą. Didžiulė įtaiga, maksimaliai į žiūrovus nukreipiama energija, meistriškai valdomas perėjimas nuo komiško, ironijos nestokojančio savo personažo reprezentacijos prie nebanalaus, bet labai žmogiško, autentiško dramatiškumo atsverė savotišką scenografinių sprendimų estetinį nesaikingumą ir pigaus blizgesio perteklių.

Režisieriaus Heinerio Goebbello multidisciplininis projektas „Everything that happened and would happen“ ir choreografo Alexandro Ekmano baletas „Vasarvidžio nakties sapnas“ rodo du kardinaliai priešingus kelius švęsti arba įprasminti kasdienybę. Pirmajame projekte tekstinę mėšą sudaro ką tik, per savaitę, pasaulyje įvykusių naujienų faršas, vaizdo greitukėmis sukarpytas baltai ekrano akiai tiesai iš žinių kanalo. Toks bet kokių žmonijos pasaulį reprezentuojančių aktualijų suniveljavimas Goebbello meniniame tyrime stebėtinai rezonuoja su stublinančio grožio ir jusliškos ekstazės kupina masinio šėlsmo didžiosios Mozarto teatro scenos erdvę nuklojusiuose šiauduose scena Ekmano šedevre. „Everything that happened and would happen“ iš esmės atskleidžia teatro pastangas gilintis į bet kokio įvykio pasaulyje mikrostruktūras, sceninėmis priemonėmis jas dekonstruojant. Čia net aktorių masuotė atlieka scenos darbininkų vaidmenį, jų paskirtis – iš esmės scenoje sukurti mūsų pasaulio butaforinę kopiją, užvedamą magiško garsyno ir finale neatšaukiamai pasmerktą žlugti arba būti susandėliuotą dekoracijų sandėlio užkampyje.

„Vasarvidžio nakties sapnas“, prasidėjęs kaip minios vyrų ir moterų ketinimas gerai atšvęsti eilinę gamtinio ciklo progą, totalios bakchanalijos kryptimi nusirita į košmariškiausią košmarą apie kiekvieno mūsų viduje tūnančią traumą, baimę, o gal mirtinos nuodėmės žymę. Abu spektakliai – tarsi lengvas stumtelėjimas į dvasinio supurtymo, protinės įtampos, emocinio persisotinimo, teatrinės traumos būseną, tobulai tinkančią kiekvienam žiūrovui,

Donatas Želvys, Matas Dirginčius ir Valentinas Masalskis spektaklyje „Užburtas kalnas“
K. FERSTERERIO (ZALCBURGO FESTIVALIO) NUOTR.

Scena iš spektaklio „Kiekvienas“
M. RITTERSHAUS (ZALCBURGO FESTIVALIO) NUOTR.

įsipainiojusiam klastingame Zalcburgo festivalio tinkle.

Mažiukas, kompaktiškas, į aplinkinių kalnų uolas godžiais namų dantukais besigrauziantis, savo senatviniuo marazmo ir nuolatinės atsijauninimo versmės nė trupučio nesigėdijantis Zalcburgas ankstyvą rytą kvepia šviežiai nupjauta Alpių žole, rasa suvilgytomis rožėmis, karštu šokoladu, riebiu austrišku štrudeliu, ir ši gerokai tauresnė puokštė žavi savo pilnatve, palyginti su prieš tai šią vasarą mano aplankyto miestų įspūdžių spektru.

Estijoje liepos pradžioje galima patirti švelnią baltųjų naktų atmainą. Visi mėgaujasi lengvais vasariškais desertais ir kažkodėl ypač populiariais itališkos virtuvės skoniais. Rakverėje vykstančiame jubiliejiname „Baltoscandal“ festivalyje per dvi dienas spėjau „suvertoti“ keturis projektus ir pasidžiaugti mane ypač sudominusios knygos „The Art of Assembly: Political Theatre Today“ pristatymu. Išties šiame politiniam teatrui skirtame festivalyje labiausiai ir pasigedau politinio teatro – gyvo, aktualizuoto, o ne jo teorinės substancijos.

Lietuvai festivalyje atstovavo Lietuvos nacionalinio dramos teatro „Sirenų tyla“. Režisierės Lauros Kutkaitės spektaklis savo ryškia, provokuojančia moteriškumo vizualizacija akivaizdžiai pakerėjo vietinę publiką, bet ar išties jis laužo, ar bent jau padeda peržengti tam tikras ribas? O gal sąmoningai tas ribas kuria? Matytas italų spektaklis

„Materia“ siaubingu putplasčio trupumu, birumu, lakumu, čezumu ir gebėjimu beveik savarankiškai judėti neatsitiktinėmis trajektorijomis scenos erdvėje mūsų akistatoje iš niekio materializavo apokalipsę. Prancūzai spektaklyje „Farm Fatale“ nuėjo dar toliau, priversdami postapokaliptiniame pasaulyje užgimstantį komišką skečą suvaidinti trumpam atgijusias daržų baidykles. Instaliacija „Shrink“ dviem valandoms užvakuumavo polietileno įmaitę tris vietinius savanorius, priverčiant gėrėtis „pomirtinio“ virpulio palytėtais bejėgiais jaunų žmonių kūnais.

Tada ratas apsisuka, ir vis dėlto politiškiausiu bei daugiausia ribų peržengusiu projektu tenka pripažinti Ivo Dimchevo ironišką, beatodairiškai drąsų, sarkastišką ataką prieš tikrą mūsų laikmečio epidemiją tapusį narcisizmo reiškinį beveik dešimtmetį įvairiose pasaulio scenoje vaidinamame „Selfie Concert“ projekte. Mano telefono vaizdo įrašų atmintyje amžiams išliks kokiškai pakreipta atlikėjo galvutė, flirtuojančios šypsenos, papūstos lūpos, dviese, trise, priešais Ivo, už Ivo, gulintys prie Ivo kojų, šokiai Ivo fone, dainavimas kartu su Ivo – stebint iš šalies ir nuolat filmuojant, kaip ir visiems koncerto dalyviams, sunku buvo susilaikyti neprisijungus ir kartu bangu suvokti, kieno rankose yra galios svertai.

Visos Lenkijos mastu svarbų 28-ojo Šekspyro festivalio šūkį,

NUKELTA Į 7 PSL.

Scena iš spektaklio „Everything that happened and would happen“
K. FERSTERERIO (ZALCBURGO FESTIVALIO) NUOTR.

Keistais Kauno keliais kartu su kaukais

Spektaklis-ekskursija „Pakopa po pakopos“

MIGLĖ MARKULYTĖ

Performatyvus pasivaikščiojimas Kauno Žaliakalnio gatvėmis „Pakopa po pakopos“ (2022) prasideda nuo Kauko laiptų. Jų pavadinimas susieja legendą apie čia karaliaujančią Kauką – mitinę būtybę, nešančią turtus, derlių ir vaisingumą, ir vietos istoriją, bylojančią apie čia tekėjusį Kauko upelį, buvusį fontaną, žaidusius vaikus ir poilsiausias ponias. Ausinėse klausydami vedančių balsų, pasileidžiame į kelionę, kurioje sutiksime Žaliakalnyje gyvenusias asmenybes, išdaigas kreciančius, spalvingais apdais pasidabinusius kaukus ir išgirsime aktorių, o kartais ir pačių gyventojų įgarsintas vietos istorijas.

Spektaklyje-ekskursijoje svarbiausia yra ne tiksli istorinė atmintis, o legendos ir rajono dvasia, suformuota įvykių, ten gyvenusių žmonių ir jų atsiminimų, nugriautų ir tebestovinčių pastatų. Keliaujant per spektaklio režisierės Indrės Puišytės-Šidlauskienės ir dramaturgės Linos Lauros Švedaitės sukurta pasakojimų mozaiką, rajonas tampa tarsi dėžute su daugybe langelių, už kurių atsiveria praeities istorijos ir legendos. Naratyvas atsiskleidžia ne tik per ausines girdimais Žaliakalnio gyventojų atsiminimų įrašais bei Kristijono Lučinsko garsinėmis kompozicijomis, bet ir šiuolaikiniais šokio intarpais.

Sumanymas papasakoti Kauno rajono istoriją, pasitelkiant įvairius pojūčius, kuria lūkestį, kad tai leis labiau įsiklausyti į dokumentinę medžiagą. Tačiau net ir itin susitelkusiam žiūrovui-keliautojui ne visada pavyksta išgirsti žodinių pasakojimą. Kartais visą dėmesį

pasiglemžia šokis: judantys kūnai sutrikdo gatvių eismą, hipnotizuoja pasikartojančiais veiksmiais, abstrakčiomis šokio formomis ir intriguojančiais kostiumais. Antra vertus, šokėjai padeda geriau įsivaizduoti pasakojime minimas ir lankomas vietas, savo judesiais papildydami, pratęsdami arba išryškindami pastatų architektūrą ar viešųjų erdvių atmosferą. Judėdami tarp praeivių, automobilių ir namų, šokėjai įsilieja į dabartį, o kartu primena praeities dvasias. Mes praeiname, o jos amžinai lieka: mažos mergaitės žaidžia gatvėje, balerina, kurios importinius džinsus kažkas nudžiovė, kol šie džiūvo saulėje, šoka prie namo tvoros, Lietuvos kariuomenės kapitonas, sovietų sušaudytas Baltarusijoje, vis dar žingsniuoja prie garažo vartų. Istorinius faktus ir asmenybių pavardes žyminčios memorialinės lentelės ant pastatų sienų pabrėžia dokumentinį kūrinio sluoksnį ir tarsi nebyliai liudija: „Taip, šie žmonės čia iš tiesų gyveno, mes juos vis dar prisimename.“

Ausinėse skambanti istorija apgaubia žiūrovus pasirodymo nuotaika, atriboja klausytojus nuo dabartinio miesto šurmulio, o šokis veikia priešingai – sulieja ribas ir sukuria stiprų dabartiškumo įspūdį: tarsi Žaliakalnis vis dar alsuotų praeities istorijomis. Ne tik balsu, bet ir judesiu pasakojamos istorijos ir atsiminimai įgauna gilesnę emocinę dimensiją. Šių dviejų raiškos priemonių turinys ne visuomet sutampa: kūrinyje nevengiama iliustratyvumo, bet jis abstrahuotas – šokis perteikia įvykio nuotaiką ar laikotarpio atmosferą. Taip istorija tampa ne tik pasakojimu, bet ir patirtimi. Įsiminti tokią gausybę istorijų būtų rimtas išbandymas, tačiau

Spektaklis-ekskursija „Pakopa po pakopos“

kūniškas žiūrovo judėjimas leidžia asmeniškai patirti psichosocialinį rajono peizažą, besidriekiantį per skirtingus istorinius laikotarpius. Nenuspėjamai kintanti, netikėtų detalių ir keistų personažų pripildyta pasakojimų mozaika primena sapną, kuris pabudusiajam palieka ryškų įspūdį ir kartu sunkumą jį atpasakoti.

Verta paminėti, kad šio projekto reikšmė neapsiriboja tik žiūrovo patirtimi. Jo įgyvendinimas autoriams padėjo ne tik susieti praeitį su dabartimi, prikelti ir įgarsinant nebylius gatvių prisiminimus, bet ir šiam tikslui suvienyti skirtingo amžiaus vietos bendruomenes. Čia šoka ne tik režisierės vadovaujama šokio trupė „Ulna“, bet ir Miko Petrausko scenos menų mokyklos auklėtiniai, skamba Žaliakalnio senjorų choro „Gaida“

L. ŽEMGULIO NUOTRAUKOS

balsai. Scenografijos objektus kūrė Simonas Šidlauskas su Kauno dailės gimnazijos mokiniais, o kostiumus – dailininkė Radvilė Kisieliūtė kartu su Kauno menų kolegijos studentėmis.

Galima būtų ir toliau vardyti prie projekto įgyvendinimo prisidėjusias grupes, įmones bei institucijas, tačiau idėja ir taip aiški – tai kūrinys, išsiskiriantis plačiu bendradarbiavimu, jungiantis žmones ir skirtingus laikus.

ATKELTA IŠ 6 PSL.

kaip ir kiekvienais metais, sugeneravo intelektualių kuratorių komanda. Šiais metais jis byloja: „Tegul ritasi galvos!“ Festivalį pristatanti spaudos konferencija vyko madingame prekybos centre, o biuletį ir režisieriaus Grzegorz Jarzynos „Dvyliktąją naktį“ neliko akimirksniu. „Ar bebūna didesnis pragaras?“ Tokią mintį man visų pirma įskėlė britų režisieriaus Declano Donnellano Rumunijos nacionaliniame teatre sukurtas „Hamletas“. Visos kitos mintys buvo apie ją – Gertrūdą (Ramona Drăgulescu), tokią nuostabią ir iš esmės šiame spektaklyje svarbiausią, suabsoliutintą. Tik dėl šios moters pasirinkimų subyra dar vienas Elsinoro pasaulis. Grakšti, žavi, elegantiška, išmintinga, prigimtinio gyvybingumo ir aistringumo kupina Gertrūda pasirenka jauną, žavų, gyvybingą ir meile jai spinduliuojantį Klaudijų (Claudiu

Ramona Drăgulescu spektaklyje „Hamletas“

D. LINKOWSKIO NUOTR.

Mihail). Nes pirmos senėjimo šalnos pakastai moteriai akivaizdžiai mieliau buvo užmigti ant tos jaunos, gyvybe pulsuojančios krūtinės, apsikabinus tą medumi ir apyniais kvepiantį tvirtą, lankstaus vyro kaklą, klausantis jo reiklios, nepavargstančios širdies ritmo. Kaip žiūrovė, kaip moteris ir kaip tiesiog jautri būtybė, dar niekada nebuvau

patekusi į tokius režisūrinius spąstus – visiškai išteisinau pagrindinę William Shakespeare'o piktadarę ir net susitapatinau su ja.

Gdanske pamačiau ir kitokią ledi Makbet – tarsi kiaulės skerdena kaimiškoje „balėje“ išsipleikusią moterį. Net nesiryžtu griežtai vertinti pagrindinėje konkursinėje programoje pristatyto lenkiško spektaklio

„Makbetas. Balsai iš tamsos“ (režisierė Aneta Adamska-Szukała). Lietuviai raukytų nosis, kad mes tai jau seniai išaugę iš tokio folklorinio teatro – su šamaniškų būgnų mušimu, grėsmingomis sutartinių vibracijomis, šimtu scenoje sustatytų medinių karčių ir iki užkimimo savo monologus staigiančiu pusnuogiu, akmens amžiaus karį ir pilvotą samurajų tuo pačiu metu primenančiu Makbetu. Bet kažkas tame buvo: kaip ir aukščiausios teatinės prabos brito kurtame „Hamlete“, čia buvo kalbama jausmų, ribinių emocijų, aistros kalba. Jokių vizualinių triukų, fokusas į aktorių, jo gebėjimą įtikinti savo herojaus tiesa ir jokio video, tarsi TAI pagaliau liko tame, senajame teatre. O šiame, naujame teatre, reprezentuojamame Gdanske, Šekspyro festivalio konkursinėje programoje, užteks žvakių, minimalios dekoracijos, dirbtinio kraujo kibirų arba spektaklio pabaigoje atsiveriančio

spektaklio stogo – taip kartais atsitinka Gdanske Šekspyro teatre.

Brangiausias įspūdis apie Valmieros vasaros teatro festivalį keitinai pasilaikyti sau. Kaip reta tylos, jautrios, sakralios patirtys atėjo būtent iš čia. Teatro praktikams gal bus įdomus toks Valmieros dramos teatre užsilikęs artefaktas: tik įėjus pro tarnybinių įėjimą, čia kabo rankomis valdoma šimtametė teatro darbuotojų darbo apskaitos lenta. Joje kiekviena pavardė abėcėlės tvarka paslėpta už medinių durelių. Atėjai į darbą, ketini teatre pabūti – iki galo atveri langelį ties savo vardu. Išbėgi trumpam nusipirkti bandelės – palieki langelį pusiau uždarytą. Išeini po darbo – savo langelį uždarai aklinai. Šviesaus veido teatro budėtoja šyptelėjo: kad taip ir gyvenime viskas būtų paprasta...

KELIONES IŠ DALIES FINANSAVO
SCENOS MENO KRITIKŲ ASOCIACIJA

Gal ne tiek apie šiltą parodą, kiek apie jausmus

Andy Sweeto paroda „Ten, kur nesibaigia vasara“ Radvilų rūmų dailės muziejuje

EGLĖ KAZAZAJEVAITĖ

Dalį šiltos vasaros praleidau neaiškiam Lietuvos kampelyje – namuose. Apsupta laukų ir miškų. Į Vilnių grįžau tarsi į kitą pasaulį – miesto triukšmas, skubantys žmonės, pilkos gatvės ir nuolatinis judėjimas atrodė kaip priešingybė ramybės ir tylos prieglobsčiui, kurį palikau už savęs. Bet kartu tai buvo ir įkvėpimo šaltinis – kiekvienas garas, šviesos blyksnis, miesto ritmas įtraukė ir užpildė kasdienybę naujomis emocijomis primindamas, kaip svarbu yra gamtos ir miesto šurmilio pusiausvyra. Sugrįžimas į miestą reiškia grįžimą į meno pasaulį. Buvau pasiilgusi galerijų, muziejų, parodų. Norėjosi iškart papulti į nuostabią parodą, kuri tikrai paliktų ispūdį ilgam laikui, bet karštą dar vasaros dieną nesinorėjo vaikščioti po Vilniaus labirintus, norėjosi tik vėsaus vėjelio iš kondicionieriaus. Ir pagaliau priėjau Radvilų rūmų dailės muziejų – šis pastatas man visada priminė žaislinį namelį. Viduje vėjelis pučia, bet vis negaliu atvėsti, nes vyksta Andy Sweeto fotografijų paroda „Ten, kur nesibaigia vasara“ (kuratorė Ugnė Makauskaitė).

Vos tik įėjęs į parodos erdves pasijauti tarsi būtum paplūdimyje, Majamyje. Sienos spinduliuoja ryškia geltona šviesa, salėse pastatytos baltos pliažinės plastikinės kėdės, kai kur nuo lubų nuleistos medžiagos primena persirengimo kabinas. Atrodo, betruksta, kad kažkas iš toli riktelėtų: „Karšti čeburekai, šaltas alus!“

Imu skaityti parodos anonsą, kaip čia kas vyksta, ką pamatysiu ir koks čia konceptas bei kontekstas. Majami Bičas? Kaip suprasti – Majami Bičas? Koks čia bičas? Kas čia per veikėjas? Ai, *Miami Beach*, čia kalbama apie geografinę vietą, o ne apie kažkokį keistą vyrų vardą Majami Bičas. Nors tai galėtų būti geras *Drag* karalienės sceninis vardas.

Pirmoje salėje prie durų kampe padėtas katalogas, kuriame publikuojamos nuotraukos, eksponuojamos parodoje. Tai išsiaiškinau parodos pabaigoje pastebėjusi, kad viskas atrodo matyta, tarsi kažkoks *déjà vu*. Jeigu kaip ir aš peržiūrėsite katalogą, siūlau pažaisiti žaidimą, kas greičiau suras iškabintas nuotraukas. O prizas bus linksmi praleistas laikas.

Andy Sweetas fotografijose užfiksavo Majami Bičo gyventojus ir jų aplinką, daugiausia dėmesio skirdamas vyresnio amžiaus žmonėms, kurie šiltame, saulėtame paplūdimyje mėgaujasi gyvenimo akimirkomis. Šie vaizdai rodo jų kasdienybę, pokalbius, juoką ir laisvę – tai, kas atskleidžia ne tik jų kūno, bet ir

sielos grožį. Jo fotografijose kūnai tampa gyvenimo ir patirties žemėlapiais, kuriuose randame istorijas apie jaunystę, brandą, praradimus ir atradimus.

Šiais laikais dažnai girdime žodžius *beach body* (paplūdimio kūnas) – tarsi sakoma, kad egzistuoja tik vienas tobulas kūno vaizdinys, kurį turėtume matyti paplūdimiuose. Tačiau Andy Sweeto nuotraukos labai gražiai įrodo, kad tai netiesa – kad ne vien jaunas ir liesas kūnas turi vietą, bet kiekvienas kūnas, nepaisant amžiaus, formos ar dydžio, yra vertas pasitikėjimo ir grožio. Jo vaizduose matome, kaip žmonės atsipalaiduoja, bendrauja, juokiasi, mėgaujasi šokiais, muzika, saulės spinduliais ir jūros vėsumu, – visa tai kalba apie autentiškumą ir tikrą gyvenimo džiaugsmą. Andy Sweetas vaizduoja paprastus, tačiau kartu ir nepaprastai ypatingus gyvenimo momentus, kuriuose atsispindi tikra žmonių dvasia, neapribota standartais ar stereotipais. Šie kūnai liudija, kad grožis slypi ne šablонуose, o įvairovėje, kurioje kiekvienas žmogus, su visomis savo savybėmis ir gyvenimo patirtimi, turi teisę jaustis vertingas ir mylimas.

Nuotraukose perteiktas bendruomeniškumas ir jo svarba. Jos vaizduoja renginius, pilnus šypsenų ir juoko žmonių, susirinkusių kartu pasidžiaugti gyvenimu. Viena nuotrauka užkabina širdį – tai vyro, švenčiančio savo 100-ąjį gimtadienį ligoninėje, portretas. Matome, kad šia proga ligoninės palata papuošta spalvingais balionais ir popierinėmis girliandomis, kurios prideda šventinės dvasios šiai neįprastai šventei. Gulėdamas lovoje senukas dideliu peiliu atsargiai bando atpjauti gabaliuką torto, aplink jį susirinkę ligoninės darbuotojai, kurie kartu švenčia jo gimtadienį. Nors paprastos dekoracijos ir paprastas tortas gali neatrodyti kuo nors ypatingi ar prabangūs, čia svarbiausia ne materialus rezultatas, o rūpestis ir artumo jausmas, kurį ši akimirka atskleidžia. Dauguma nuotraukų skleidžia karštį ir energiją, o ši alsuoja švelnia šiluma. Ji primena, kad rūpestis ir širdies šiluma yra tai, ko niekada nepakeis jokios technologijos ar dirbtiniai intelektai, kad ir kaip tobulai jie būtų sukurti. Nėra nieko vertingesnio už tikrą, nuoširdų žmogišką ryšį, nes būtent jis suteikia mūsų gyvenimui prasmę ir tikrumą, net ir pačiose paprasčiausiose akimirkose.

Vienoje salėje pristatoma LGBTQ+ bendruomenė, ypač *Drag queens / kings* (karalienės / karaliai) – tai meno raiška, kuria kūrybingai perteikiama lyčių įvairovė, suvaidintos tapatybės ir spalvingos asmenybės, skatinančios laužyti tradicinius lyčių

Andy Sweet, „Ten, kur nesibaigia vasara“, parodos vaizdai. 2024 m. LNDM

G. GRIGENAITĖS NUOTRAUKOS

stereotipus bei normatyvus, pabrėžiančios laisvę būti savimi ir drąsiai išreikšti savo unikalią tapatybę per teatrą, madą, muziką ir humorą. Pastaraisiais dešimtmečiais *Drag* reiškinys tampa vis populiaresnis, prie to prisidėjo laida „RuPaul’s Drag race“ („RuPaulo Drag lenktynės“) ir tolesnė laidų franšizė, išplitusi po visą pasaulį ir filmuojama skirtingose šalyse. RuPaulas vadinamas *the queen of Drag* ar *the mother of Drag*, nes prisidėjo prie *Drag* išplitimo ir populiarėjimo pokultūroje dar XX a. paskutiniame dešimtmetyje, kai 1993 m. išleido savo debiutinę dainą „Supermodel“. Nors RuPaulas nėra *Drag* kūrėjas, jo indėlis tikrai svarbus, ir jam pridėtos pravardės tai puikiai iliustruoja. RuPaulas garsėja dainos žodžiais *We’re all born naked and the rest is drag* (mes visi gimėme nuogi, o visa kita yra *drag*). Kiekvieną dieną mes renkamės, kas būsime, kaip atrodisime, kuriame savo „personažus“ per aprangą, veiksmus, kalbėseną. Pavyzdžiui, eidami į darbo pokalbį norime perteikti profesionalų įvaizdį – tai „personažo“ kūrimas.

Vienoje iš salių ir parodos katalogo 81 puslapyje yra nuotrauka, kuri man kaip tik ir atitinka šią frazę. Nuotraukoje šalia baseino stovi trys moterys – jų tobulos, su tvarkytos šukuosenos, kurias turbūt palaiko kalnas plaukų lako, su rankinukais ir bateliais suderinti maudomukai. Netgi eidamos pagulėti prie baseino jos kuria savo įvaizdį – „personas“. Jos nesistengdamos tampa grožio ikonomis – tai ir yra *Drag*, kūrimas savo įvaizdžio, per kūną pasakojama istorija.

Kaip malonu matyti *Queer* elementus kultūros ir viešojoje erdvėje. Šiomet vykstantys nerimą keliantys rinkimai kelia klausimų dėl LGBTQ+ bendruomenės tolesnio gyvenimo. Dar birželį vykusios „Pride“ eitynės parodė, kiek yra

daug meilės ir palaikymo. Ir to užgožė keli religiniai fanatikai su siaubingai blogais dirbtinio intelekto sugeneruotais lankstinukais ir plakatais. O konkretaus politiko baltas furgoniukas, pastatytas šalia Martyno Mažvydo bibliotekos, atrodė tik dar ironiškiau nei jo nesugebėjimas pasakyti savo garsiąją frazę teisingai.

Pastaruoju metu Lietuvoje girdime apie LGBTQ+ bendruomenę šmeižtus, susijusius su vaikų „verbavimu“. Parodoje viena iš nuotraukų įrodo, kad tai nėra naujas incidentas. Joje vaizduojama ant scenos stovinti moteris, o už jos – eilėmis sustoję vyrai. Svarbiausia nuotraukos dalis – plakatai su užrašu „Vote against „gay rights““ (balsuokite prieš „gėjų teises“). Šalia nuotraukos pristatomas kontekstas, pasakojantis apie koaliciją „Save Our Children, Inc.“, (UAB „Išgelbėkime savo vaikus“), kurią įkūrė buvusi grožio konkursų dalyvė Anita Bryant. Nuotraukoje užfiksuoti šios koalicijos dalyviai spinduliuoja džiaugsmu ir pasididžiavimu. Šis momentas pastūmėjo, pagreitino *Queer* bendruomenės pasipriešinimą dehumanizavimui. Iš Andy Sweeto užfiksuotos Anitos Bryant pozos lengvai galime spėti, ką fotografas manė apie šią koaliciją.

Parodoje Andy Sweetą galima pažinti ne vien per žmones, objektus, įvykius ar pasirinktą fotografavimo būdą, bet ir per videoinstaliaciją. Paslėptame kampelyje ryški projektoriaus šviesa ant sienos rodo spalvingus vaizdinius. Atsisėdus baltoje plastikinėje kėdėje, kūno formos prie jos prisitaiko. Ir prieš akis stebi, kaip vyksta Andy Sweeto meninis procesas: kaip jis bendrauja su žmonėmis, kaip sukuria nuoširdžius ir autentiškus portretus, kurie atspindi ne tik žmonių veidus, bet ir jų gyvenimo istorijas, emocijas bei kasdienybės grožį. Jo kūrybinis procesas – tai nuolatinis dialogas tarp fotografo ir jo objektų, kuriame gimsta tikros, nesuvaidintos akimirkos, įamžinančios praeinantį laiką ir šviesą, užfiksuotą vienteliame kadre.

Vasarai išėjus, bet palikus vasariškus karščius, pats gali pasijusti esąs vienoje iš Andy Sweeto fotografijų. Nieko nėra geriau nei vėsus kondicionieriaus vėjelis ir įdomi paroda. O įsigalėjus rudenio temperatūrai nebus nieko geriau nei priminimas apie karštą vasarą. Kai kur, pasirodo, vasara niekada nesibaigia.

Paroda veikia iki spalio 13 d.
Radvilų rūmų dailės muziejus
(Vilniaus g. 24, Vilnius)

Jums arbatos?

ATKELTA IŠ 1 PSL.

sužmoginti tuos, kurie buvo nužmoginti.“ Nužmogintos ne tik *drag* karalienės, bet ir kurdai, kuriuos jis lygina su jų auginamomis avimis, atvedamomis į saulės išdegintą dykvietę parduoti skerdykloms. „Klausimas, kuriai aviai blogiau – tai, kurią iškart nupirko ir išvežė skersti, ar tai, kuri nenupirkta liko stovėti karštyje prie žemės prirakintomis kojomis?“ – uždavė retorinį klausimą jau Nidos meno kolonijos virtuvėje asmeniškai man rodydamas savąją, ketletą apdovanojimų pelniusią, knygą „Piemenys ir skerdykla“ (*Shepherds and the Slaughterhouse*, Galerija Fotografija, 2023). Kurdistane fotografuodamas psichiatrijos ligoninės pacientus, avių augintojus ir skerdėjus, jis mato paraleles ir neištaisomą skriaudą, kuria žmonės dalijasi su gyvuliais, daugina iki begalybės to net neapmąstydami, o dokumentinės fotografijos – atvirus, liudijančios mirtį ir skausmą be kompromisų. Knyga palaida – kiniskais hieroglifais aprašinėti viršelių kartonai, brošiūra su Simono tekstu mandarinų, anglų ir slovėnų kalbomis bei fotografijų albumas yra atskiri elementai. Juos suriša tik guminės petnešos, panašios į tas, kuriomis skerdykloje pakabinamas nugalabyto gyvulio kūnas.

Tokie tie mano bendrakeleiviai. O simpoziumo programa vėl siūlė netikėtus posūkius, refleksijas apie dabartį ir ateitį, ekskursijas į praeitį ir tolimas šalis. Mano pačios pasakojime apie Tokijuje surengtą humanistinės fotografijos parodą dominavusi Japonija paskui šmėkštelėjo Fukušimos epizodu Geistės Kinčinaitytės paskaitoje apie Hito Steyerl instaliaciją „Tai ateitis / Galiuos gėlės“ (*This Is the Future / Power Plants*, 2019). Cituodama daktaro disertacijai surinktas teorijas ji svarstė „pelningumo logiką“, pagal kurią dirbtinis intelektas modeliuoja ateitį, ir analizavo „tvirtai pagrįstus“ Steyerl spėliojimus, kas atsitiks po kelių nanosekundžių. O paskui kalbėjo ir tikra japonė iš Kioto – menininkė, fotografė Naoko Tamura, išgarsėjusi kadrais, užfiksuotais Prancūzijos psichiatrijos ligoninėje *La Forêt de Sologne*, be to, rengianti Kioto architektūrinių filmų festivalį, kuriame pernai dalyvavo ir Dainiaus Liškevičiaus „Modernus butas“. Beje, iki tapdama menininke Naoko dirbo tradicinės japoniškos arbatos ceremonijos namuose. Ta patirtis, sako ji, įsigeria į fotografijas: „Per objektų pavandą mano kūnas, o dėl dalykų, kurių siekiu, ir sutiktų žmonių dažnai susiduriu su fotografijos bedugne ir realybe.“

Susikalbėti su Naoko, kalbančia tai japoniškai, tai angliškai, tai prancūziškai, padėjo kultūros atašė

Japonijoje Gabija Čepulionytė. Iš kitos tolimos šalies – Amerikos – grįžusiems lietuviams tarpininkų, žinoma, nereikėjo. Arūno Kulikausko pasakojimą apie žolės fotogramas ir akyje mirštančią šviesą iš atminties ištrynė pareiškimas, esą jis išstojas iš Lietuvos fotomenininkų sąjungos (LFS). Kodėl – neaišku. Turbūt svarbiausia – performansas. O štai Niujorke gyvenančio Vytenio Jankūno filmą „Niujorko veidas – miestiečių portretai“ mintyse regiu iki šiol: ritmišką seką gatvėse užfiksuotų praeivių portretų, sudėtų po du, tarsi atsitrenkiančių vienas į kitą. Kas rūko, kas nešasi nuspirtą žaislą, kas kalbasi telefonu – tie kasdieniški reikalai, drabužiai, rankinukai, šukuosenos, akiniai, makiažas, pagaliau poza, santykis su miestu, reakcija į fotografą ar jos nebuvimas pasakoja apie pabirus gyvenimus įprastais būdais. Bet veikia ir pati seka – judėjimo iš skurdesnių rajonų į prabangesnius, į centrą, o iš jo į pakrantę nuojauta, kai po truputį keičiasi ir aplinka, ir personažai. Žiūrėdama filmą mintimis grįžau į Niujorką, kur pabuvojau prieš pat pandemiją, o dabar nostalgiškai grįžtu į tuos begalinius pasivaikščiojimus gatvėmis, naktinius pasisėdėjimus su vynu.

Nostalgiją nerūpestingoms jaunystės klajonėms skleidžia „Requiem seniems džinsams“ – Raimundo Urbono fotografijų ciklas apie 9-ojo dešimtmečio pradžios hipius. Bet iš pradžių tai buvo tiesiog kruopščiai iškarpytų ir sukliajuotų nuotraukų albumai, kurių ištraukas ekrane rodė Tomas Pabedinskas. Jam rūpėjo, kaip vėliau kai kurios nuotraukos migravo į meno zoną. O Laima Kreivytė nagrinėjo kitokį fotografijos menėjimo procesą – kaip Marija Teresė Rožanskaitė ir Igoris Piekuras dokumentines nuotraukas vertė tapyba. Sudėtingi medicininiai prietaisai, operacinės aplinka, gydytojų rankų judesiai buvo pirmiausia nuotrafuoti, o tik paskui tapo širdies operacijas vaizduojančių Rožanskaitės paveikslų elementais. Piekuras ne kartą panaudojo neigatyvinės juostelės perforaciją ir jos plastikinį žvilgsį kaip nuorodas į vaizduojamų situacijų „tikrumą“. Kartais tapė ir baltus tarpus tarp kadru, atskiriančių tikrovės beveik pasikartojimus anoniminio laiko įtrūkiais. Taip paveikslo rimtį išjudina sinkopė, džiazuojančių abstrakcijų fotomuzika, skirta technologizuotam XX a. pabaigos pasauliui. Dabar šią kryptį tęsia, tik jau konceptualiai plėtodama, grafikė Eglė Vertelkaitė, pristačiusi savo pernykštį projektą „Briedžių sala“. Čia veikia sovietų primestos ir nuosavos atminties kontrapunktas: šelaku dengtos Lietuvos žemėlapių

fotografijos gramzdina miestelius ir kaimus tarsi nevilties liūne, svetimi pavadinimai naikina pažįstamas vietas, bet okupacijoms atsparūs prisiminimai kuria autentiškos atminties salas.

Ir šuolis į priešingą pusę – naujoji fotografijos būseną interneto ir dirbtinio intelekto epochoje. Be jau paminėtos Steyerl, matėme ir Agnės Gintalaitės autoetnografinį tyrimą –pasakojimą apie savo pačios bendradarbiavimą su dirbtiniu intelektu kuriant fotografijas. Jau pernykščio simpoziumo paskaitoje ji minėjo kolekcionuojanti algoritmo klaidas, besistengianti išmušti jį iš vėžių – tai yra iš automatinio metastiliaus, tenkinančio žmonių jos potraukį prie saldžių vaizdelių. Dabar tos klaidos ir atsitiktinumai tapo kūrybos pagrindu ir (savi)analizės objektu. Klaidingos tikrovės muliažai esą keistai ramina autorę, nors įprastai kūnų mutacijos gąsdina atstumiančiu ligos bjaurumu: delnas be nykščio nepaaiškinamai turi penkis pirštus, mergina suauga su kartu keliaujančiu, toje pačioje lovoje miegančiu šunimi. Turbūt baugūs hibridai, žaizdotos rankos ramina kažką atskleisdami – kažką dar nesuvokiamą. Ramiau buvo stebėti jaunos menininkės, tarpautiniame konkurse „Restart“ laimėjusios rezidenciją Nidoje, Ievos Maslinskaitės hibridinius darinius, kai fotografijos medijų pamažu ryja ir taip perkuria pelėsius, kerpės, mineralai – visa mikroskopinė gamta, kuriai menininkė patiki dekonstruoti žmogiškąsias hierarchijas ir užtęsti procesą iki begalybės.

Turbūt jau sunku paprieštarauti faktui, kad skaitmeninės technologijos, internetas ir dirbtinis intelektas radikaliai pakeitė fotografiją. Jau anksčiau apie būtinybės skelbti parodų nuotraukas socialiniuose tinkluose paveiktą parodų architektūrą kalbėjusi Jogintė Bučinskaitė šįkart po kultūrinę spaudą ieškojo parodų fotografų – ir dirbusių nepriklausomybės pradžioje, ir fotografuojančių dabar. Kai internetiniai leidiniai, tokie kaip *artnews.lt* (bet nepamirškime ir popierinių leidinių interneto svetainių, pavyzdžiui, *7md.lt*), skaitytojams siūlo virtualius apsilankymus parodose, o galerijos pasirūpina, kad laikinos instaliacijos ateičiai išliktų tinkamu pavidalu, fotografams pakanka užsakymų. Jie savu ruožtu stengiasi perteikti parodos struktūrą, paviršius, koncepciją ir estetiką nenukrypdami nuo klasikinių meno fotografavimo principų.

O kaip skaitmeninės technologijos veikia fotografų kūrybą? Estas Paulas Kuimetas analizavo modernizmo statiką paneigiantį šiuolaikinės fotografijos performatyvumą, pavyzdžiui, kai vokietis Jochenas

Ieva Maslinskaitė, „In a Pupa“. 2022 m.

Lempertas ant krūtinės pasidėtu fotopopieriumi naktį fiksuoja savo kvėpavimą, pagaudamas žvaigždžių šviesą. O daktaro disertaciją apie šiuolaikinę fotografiją šiemet apsigynęs Paulius Petraitis aiškino, kaip pažeidžiamas fotografinio vaizdo rėmas ir kvestionuojamas ryšys su tikrove, kaip instaliacijoje įdarbinama žiūrovo vaizduotė ir tenka iš koduoti pasakojimus vien iš fragmentiškų užuominų, niekada nepamirštant, kad prasmė kuriama tinkliškai bendradarbiaujant daugybei subjektų ir kontekstų. Tarsi vienas iš jo teorijos taikymo pavyzdžių kalbėjo simpoziume pristačiusi estė Ruudu Ulas, kurios darbus šį rudenį pamatysime Vilniuje, Petraičio kuruojamoje parodoje. Fotografuodama suglamžytus, nukirptų plaukų kuokštais apibarsytus paviršius, keistai „susitinkančius“, susilankstančius objektus ir spalvų derinius, ji tiria „apčiuopiamumo ir psichikos sąveikas“, nežinomybės iškrovas kasdienybėje.

Ruudu Ulas prisistatymas išsiskyrė iš tų, kuriuos mačiau (o kai kurių nemačiau, nes vėl teko skaičiuoti nuotolines paskaitas Vilniuje likusiems studentams). Bet netikėtai įsiminė iš konteksto tarsi iškritusi Malvina Jelinskaitė. Konceptualių paradigmų kaitos akivaizdoje ji kalbėjo apie gražiausio kadro rinkimą iš panašių – to lemiamo, bet tik todėl, kad jame telpa visas prisiminimų tirštis. Žinia, iš skaitmeniniu fotoaparatu be saiko dauginamų kadru išrinkti gražiausią tampa beveik neįmanoma, tad ji tiria, kas bus, kai neberinksi. Gal bandymų chaosas tik atbukins žiūrovo dėmesį? Tačiau taip neatsitinka, nes Malvina sujungia neatrinktas fotografijas į filmą ir taip atkuria ištisinę laiko tėkmę – stebėjimo trukmę, kai kadrai keičiasi trūkčiojančiu ritmu. Ir tuomet tu matai ne tik iš aukščiau ar žemiau, iš kairės ar dešinės, iš arčiau ar toliau fotografuojamą sode sirpstancią vynuogę, bet ir fotografo buvimą, klydinėjantį žvilgsnį, tarsi susitapatinti su jo(s) ieškojimu – tobulo kadro, kurio nebūna.

Simpoziumą užbaigė neįprasta sesija, kai kasmetinio renginio organizatoriai pirmą kartą prisistatė

kaip menininkai. Naujoji LFS pirmininkė Vilma Samulionytė pasakojo ne tik apie jau išgarsėjusius ciklus „Kosha“ ir „60 monumentų. Lietuvos metrikacijos skyriai“, projektą „Liebe Oma, Guten Tag!“, bet ir šiuo metu tyrinėjamą archyvą, sukaupėtą dirbant moterų fotografe Saudo Arabijoje. Daliai Mikonytei archyvų tyrinėti nereikia, nes juose viešpatauja tvarka – viskas reguliariai pildoma, surikiuojama ir aprašoma. Paskui iš tos medžiagos atsiranda projektai „Bust“ (apie patirtį sergant onkologine liga) ir „Migle“ (fotografinis susirašėjimas su ilgamete drauge). O štai Donatas Stankevičius archyvuoja ne fotografijas, bet pačius daiktus – ir šiaip, dėl smagumo, ir ketindamas atkurti devyniasdešimtiniais prabėgusios vaikystės ir paauglystės prisiminimus cikle „Legendinė praeitis“. Jį dominantys momentai yra tokie kasdieniški, kad niekam nebūtų šovę į galvą to fotografuoti, bet dabar jų jau prireikia – jam pačiam, visos kartos savivokai. Tad pasitelkę jo surinktus nepriklausomybės pradžios drabužius, vaikų rinktus plastikinius žaisliukus, lipdukus ir mopedus jo paprašyti dabarties paugliai ir vaikai suvaidina tas „niekingas“ būsenas, už kurių slypi fotografo užrašomi pasakojimai. Na, ir Gytis Skudžinskas, buvęs LFS pirmininkas, skubėjo priminti daugybę konceptualių projektų ir užbaigė eskizų knygelėmis, kurias kasdien pildo, nes kūrybą kursto disciplina.

Klausydamosi Gyčio pagalvojau, kad fotografija – kaip ta Ievos Rutės kasdien verdama ir visiems pilstoma arbata. Ją reikia kas rytą parinkti iš daugybės variantų, parsidežtų iš Nepalo, Kinijos ar Tailando, paruošti ir vis dalintis, siūlyti, pasakoti, kad jos energija, skoniai, poskoniai ir kvapai užpildytų ką tik pabudusius kūnus, o šie jau eitų tik pabudusius kūnus, o šie jau eitų kurti kažko kito – gal fotografijų, gal tekstų, kuriuos savu ruožtu supilstys į klausytojų ir žiūrovų mentalinius puodelius, taip skleisdami fotografines esencijas.

Svetimšaliai sau patiems

Pokalbis su estų menininke Edith Karlson

ROKAS DOVYDĖNAS

60-ojoje tarptautinėje Venecijos meno bienalėje, Estijos paviljone, eksponuojama Edith Karlson paroda „Hora lupi“, kuri veiks iki lapkričio 24 dienos. Kaip teigiama paviljono pristatyme, menininkė „tyrinėja primityvius žmogaus potraukius, jų banalumą ir iškilmingumą, ir taip pat kvestionuoja atpirkimo galimybę pasaulyje, kuris to nevertas“. Paviljonas įsikūręs Cannaregio rajone, Santa Maria delle Penitenti bažnyčioje, pastatytoje 1725 m. architekto Giorgio Massari. Bažnyčia yra didesnio komplekso – prieglaudos, skirtos buvusioms prostitutėms, – dalis. Šiuo metu ji gana apleista, nors internete galima rasti informacijos, kad visas kompleksas 2015 m. buvo renovuotas ir pritaikytas Alzheimerio ligonių dienos centrui.

Edith Karlson molinių ir betono skulptūrų instaliacija išdėstyta visose pastato patalpose. Parodos pavadinimas „Hora lupi“ („Vilko valanda“) „nurodo į mitinį laiką prieš aušrą, kai viskas atsiranda ir išnyksta“ – tamsos ir virsmo laiką. Pasak parodos aprašymo, tai „nakties metas, kai gimsta ir miršta daugiausia žmonių“. Instaliacija sukelia įvairius jausmus, matome smurtaujančius barbarus, undines ir skambančių spintą, bendra instaliacijos atmosfera yra poetiška, melancholiška ir gana absurdiška.

Manau, jog Estijos paviljonas, įsikūręs kiek nuošaliau nuo pagrindinių bienalės takų, yra vertas žiūrovo dėmesio, juolab kad šalia galima aplankyti žydų Geto kvartalą, Madonna dell'Orto bažnyčią, kurioje gausu Tintoretto darbų, ir Lietuvos paviljoną Sant'Antonin bažnyčioje.

Rokas Dovydėnas: Turiu prisipažinti, kad Estijos paviljonas Venecijos bienalėje man padarė didelį įspūdį. Žinoma, kiek užtruko, kol jį radau. Tad pradėdamas interviu ir norėčiau paklausti, kodėl pasirinkote šią vietą – Santa Maria delle Penitenti bažnyčią.

Edith Karlson: Tai gana ilga istorija. Kaip žinote, Estija neturi nuolatinio paviljono Venecijoje, tad kai buvau išrinkta atstovauti Estijai, pirmas dalykas, kurį turėjome padaryti – rasti vietą, kurioje galėtume įkurti paviljoną. Apėjome daugybę patalpų, kai kurios buvo netoli Giardini, bet, nuoširdžiai prisipažinsiu, iš pradžių nežinojau, ką norėčiau parodyti Venecijoje. Vienintelis kūrinys, kurį turėjau, – „Undinės“. Šis darbas tapo atspirties tašku sprendžiant, kokią erdvę pasirinkti. Žinoma, norėjome pasirinkti lengvai pasiekiamą erdvę prie Giardini, bet visos aplankytos vietos neatrodė tokios, kuriose norėčiau eksponuoti, kol neatradome vietos prie Sant Helena – apleisto baro. Šią

vietą net užsakėme. Baras buvo apleistas, jame galėjai pajausti bėgantį laiką – tai, ką aš mėgstu. Puiki vieta, bet savininkai jau kelerius metus laukė leidimo atlikti rekonstrukciją. Venecijoje, norint ką nors pakeisti, reikia pildyti daugybę dokumentų ir ilgai laukti leidimų. Tad, nelaimei, kai tik nusprendžiau eksponuoti šioje vietoje, savininkai gavo leidimą imtis remonto. Žinoma, kad jie to iškart ir ėmėsi, laikas bėgo, aš buvau nusivylusi ir mes iš naujo turėjome pradėti paieškas.

Turėjome nuostabius agentus Piero ir Valerią, kuriuos dabar galiu pavadinti draugais. Vieną vakarą, sėdint kartu ir jiems matant, kad nesirenku nė vieno iš jų pasiūlymų, Valeria paprašė apibūdinti savo darbų. Papasakojau apie „Undines“, apleistumą ir liūdesį. Valeria iškart prisiminė vieną bažnyčią su duobe grindyse. Mes aplankėme bažnyčią, nors mane iškart įspėjo, kad ji bus toliau nuo pagrindinių erdvių. Bet eidami nuo Giardini iki bažnyčios užtrukome tik 40 minučių. Tad supratau, kad tolimas atstumas yra tik iliuzija žmogaus sąmonėje. Įėjus į bažnyčią įvyko kažkas nuostabaus – pirmą patalpą, į kurią įėjome, buvo su duobe grindyse, supratau, kad

vieta puikiai tiks mano darbams. Eidama per kambarius pamačiau, kokius darbus čia norėčiau eksponuoti. Tai beprotiška, bet mane užvaldė stiprios emocijos, viskas čia buvo puiku – šviesa, garsas. Įgavau pasitikėjimo, nes, žinot, neturint vietos, nėra ir ko eksponuoti. Bet tada supratau, kad net ir be kitų darbų vien „Undinės“ čia puikiai tiks. Apžiūrėdama erdvę tarsi įsirašiau vietos jausmą į save, grįžus namo teko kurti, išlaikant šį vietos jausmą.

R. D.: Lankytojas, įeidamas į paviljoną, pirmiausia pamato didžiulias skulptūras, bet kažkaip atrandu, kad iškart pasukus kairėn ir išvydus „Undines“, vandens sklidiną duobę bažnyčioje, einant per kambarius ir grįžtant į pagrindinę erdvę, šios skulptūros pribloškia antrą kartą. Kodėl nepadarėte įėjimo šia tvarka?

E. K.: Ši bažnyčia itin trapi, saugoma, ir buvo super, super, supersudėtinga gauti leidimus čia eksponuoti. Kambarys su vandeniu, kuris mane privertė pamilti šią vietą, iš pradžių apskritai neturėjo būti atviras lankytojams. Bet Piero ir Valeria padarė viską, kad mes galėtume įgyvendinti visus sumanymus. Visi susitarimai su savininkais buvo sunkiai pasiekti.

R. D.: Eidamas per instaliaciją atradau puikiai apgalvotų detalių, kurios man padarė didelį įspūdį. Pirmiausia muzika, sukurta šiai instaliacijai, autoportretų kambarys, sukurta sekant paminklu maro aukoms Šv. Jono bažnyčioje Tartu mieste, Murano stiklo gaudras. Man būnant paviljone, saulės spindulys, perėjęs per šį gaudrą, raudona šviesa apšvietė Jėzaus veidą. Manau, šios nedidelės detalės puikiai kuria bendrą atmosferą. Ir norėčiau paklausti apie pagrindines figūras. Vyresnio amžiaus žmonės prisimena plastikines, žaislines laukinių žmonių figūreles, gamintas

Ukrainoje. Ar šis panašumas atsitiktinis, ar jas tyčia kūrėte panašias?

E. K.: Žinoma, vaikystėje turėjau šiuos žaislus ir sukūriau skulptūras juos naudodama. Kiek anksčiau esu sukūrusi vieną mažesnę, apie dviejų metrų, iš akmens. Jau anksčiau žinojau, kad norėsiu perkurti tuos piktus žaislus. Jie kelia tamsias emocijas, ir šioms skulptūroms atsirado puiki erdvė bei laikas. Žinot, kaip menininkė esu labai emocionali ir sėkmė bei jautrumas šioje, pavadinkim, Venecijos kelionėje atsiskleidžia. Kuriant ir išgyvenant kartu.

R. D.: Šiųmetės Venecijos bienalės dėmesio centre yra LGBTQ+ ir Globalių Pietų problemos. Kai kurie nacionaliniai paviljonai atliepė šias temas. Bet, pavyzdžiui, mano akimis, bulgarų paviljone pasirodymas eksponuoti sovietmečio traumą nėra labai sėkmingas. O jūsų darbai yra arti pagrindinės parodos temos, bet labai autentiški ir jautrūs. Koks jūsų santykis su didžiąja Venecijos paroda?

E. K.: Žinojau parodos temą „Svetimšaliai visur“. Žinoma, tai politinė tema, bet aš nematau visko juodai ir baltai, man patinka niuansai. Man nepatinka poliarizacija, manau, visi dalykai yra susiję. Nesirodošiu iliustruoti parodos pavadinimo, tai būtų tiesiog primityvu. „Svetimšaliai visur“ yra plati tema ir ją galima įvairiai interpretuoti. Tai ne tik apie politiką – juk gali būti svetimas pats sau ar gėdytis savęs. To negali išsakyti keliais žodžiais. Mano paroda „Hora lupi“ sudėta iš daugybės sluoksnių. Žinoma, man patinka, kai parodos turi savo temą. Kurdama savo darbų, parodos temą žinojau, ją prisiminiau, bet nesiekiau jos iliustruoti.

R. D.: Žvelgiant į jūsų darbus galima pajausti, kad nekuriate satelitinio pagrindinės parodos paviljono, – kuriate savo paviljoną. Viename interviu esate sakiusi, kad

„pasaulis yra supistas ir mes, žmonės, tai padarėme“. Ar galėtumėte šį teiginį pakomentuoti plačiau?

E. K.: Na (*juokiasi*), galiu tai paaiškinti paprastai. Jei būtum didelis bioradikalas, tau būtų puiku, jei nebūtų žmonių. Žinote, visi gyvūnai nori išlikti, mes taip pat, bet mes juk turėtume būti geresni už gyvūnus darydami logiškus pasirinkimus. Juk mes, žmonės, galėtume būti ištis gerie elgdami su gamta, gyvūnais, tačiau paradoksalu, kad mes, žmonės, to nedarome. Nesimokome iš istorijos ir, atrodo, nekeičiame savo elgesio. Manau, kad turėtume labiau mylėti aplinką ir analizuoti, ką darome blogai. Gaila, kad kiekvienas asmeniškai galime būti jautrus ir geras, bet visi kartu – ne.

R. D.: Tikiu, kad daug dirbote įgyvendindama savo kūrinį Venecijoje, bet norėčiau paklausti, kokius paviljonus siūlytumėte pamatyti.

E. K.: Man įstrigo Graikijos ir Austrijos paviljonai. Tačiau prisipažinsiu, kad dar nesu mačiusi visų. Tad man taip pat galite ką nors parekomenduoti.

R. D.: Ar yra tikimybė jūsų darbus pamatyti Lietuvoje?

E. K.: Taip, rugsėjį būsiu Vilniuje, esu pakviesta dalyvauti parodoje Sapięgų rūmuose, tad atvažiuosiu apžiūrėti patalpų. Aš kuriu objektus, bet man visada norisi šio to daugiau. Žinodama erdves, jausdama jas, galiu sukurti įtaigresnius darbus.

R. D.: Gal ko nors jūsų nepaklausiau? Gal ką nors norėtumėte pridėti?

E. K.: Norėčiau pasakyti, kad kurdama projektą turėjau daug pagalbinių, komandą. Išties mes dirbome kaip komanda, be vertikalios hierarchijos. Tai buvo ilgas procesas ir man pati sunkiausia dalis buvo, kaip išlaikyti bendrą kūrybinę komandos atmosferą. Tad tai, kaip mums pavyko išlaikyti visą šį procesą taikoje ir harmonijoje, yra vienas svarbiausių dalykų. Susitelkiant į tai, ką kiekvienas gali padaryti geriausiai. Esu labai dėkinga visiems buvusiems kartu šioje kelionėje.

R. D.: Ačiū, kad radote laiko pasikalbėti!

A. MAKNYTĖS NUOTRAUKOS

Edith Karlson, „Hora lupi“ („Vilko valanda“), Estijos paviljonas, Santa Maria delle Penitenti, Venecija. 2024 m.

Gyvas

Pokalbis su Zane Balčus ir Kristapu Epneru

LINA ŽUKAUSKAITĖ

„Man labai patinka gyventi, patinka būti laimingam, patinka žaisti – galbūt esu žaismingas žmogus“, – yra sakęs vienas garsiausių latvių režisierių Ansis Epneras (1937–2003).

Šiais metais Vilniaus dokumentinių filmų festivalyje – išsami jo trumpametražio dokumentinio kino retrospektyva, kviečianti prisidėti prie režisieriaus žaidimų didžiajame ekrane. Ją lietuvių žiūrovams sudarė latvių kinotyrininkė Zane Balčus ir Ansio Epnero sūnus, menininkas Kristapas Epneras. Su jais kalbamės apie Epnero dokumentinio kino pasaulį, santykį su tikrove ir nenuilstamai tyrinėtas dokumentikos formas.

Kaip kiekvienas iš judviejų artėjote prie Ansio Epnero kūrybos esmės ir kaip ją vertinote, žvelgdami iš skirtingų perspektyvų – sūnaus ir aktyviai kuriančio menininko, savo darbuose trinančio kino ir videomeno ribas, ir kinotyrininkės, kreipiančios žvilgsnį į Baltijos šalių kiną ir jo procesus istorijos horizontalėje?

Kristapas Epneras: Tėvas buvo nenuilstanti siela – visada veiksmė. Žmogus orkestras, kurio kūrybiniai interesai ir raiškos būdai buvo neįtikėtinai platus. Aplinka, kurioje užaugau, sukūrė tinkamą dirvą pačiam tapti menininku. Tėvas nuo ankstyvos jaunystės kiekvienoje kūrybinėje srityje, kurią norėdavo išbandyti, turėjo įrodyti savo gebėjimus. Kinas – ypač dokumentinis – dosnus užsiėmimas, suteikiantis galimybę patirti platų įvykių spektrą ir sutikti įvairiausių žmonių. Ansis visą gyvenimą rašė poeziją. Poetinis jautrumas juntamas visuose jo filmuose – ritme arba montaže, netikėtose veikėjų kombinacijose, užkadriniam pasakojime. Nors labai nedaug bendravau su tėvu kaip mokiny su mokytoju, suprantu, kad nejučia paveldėjau tam tikrus jos kūrybinius metodus.

Zane Balčus: Mano pažintis su Ansiu ir jo filmais vyko keliais etapais. Studijuojant audiovizualinę kultūrą Latvijos kultūros akademijoje, paskutiniame kurse jis dėstė kino režisūrą. Turėjome išklausti jo trumpą kursą, lankyti paskaitas ir sukurti trumpametražius filmus. Ansis buvo įkvepiantis dėstytojas, susižavėjęs Sergejumi Eizenšteinu ir jo montažo teorijomis. Per Latvijos dokumentinio kino kurso paskaitas žiūrėdavome jo filmus. Mums pasisekė, kad galėjome ne tik žiūrėti, bet ir klausytis kūrėjų – Ansio Epnero, Herco Franko, Uldžio Brauno ir kitų tuo metu dar gyvų kino istorijos pavyzdžių. Vėliau, dirbant Rygos kino muziejuje, 2017 m. kartu su kolegomis organizavome renginių ciklą 80-osioms Epnero gimimo

metinėms paminėti. Turėjau galimybę iš naujo peržiūrėti jo filmus, kai kuriuos išvydau pirmą kartą – tuo metu tik maža dalis jų buvo su skaitmeninta ir lengviau prieinama. Surengėme filmų peržiūras, mokslinę konferenciją ir parodą. Norėjome akcentuoti jo kūrybos įvairovę ir indėlį į profesionalias kino studijas Latvijoje. Po kelerių metų galvodama apie retrospektyvą kitoje šalyje, norėjau atrinkti filmus, atskleidžiančius Epnerui artimas temas, įvairialypį santykį su tikrove ir dokumentiniu kinu, jo kūrybai būdingus performatyviuosius aspektus ir savirefleksijos procesą.

Kaip šį santykį keitė prisilietimas prie jo archyvo – faktologinės medžiagos ir vaizduotės teritorijos? Kristapai, atsimenu, kaip 2018 m. pirmojoje Rygos tarptautinėje šiuolaikinio meno bienalėje (RIBOCA) užsibuvau prie jūsų darbo „Neužmirštuolė“ / „Forget Me Not“. Remdamasis šeimos istorija, bandėte prakalbinti istorinę atmintį – kūrinių sudarė du videodarbai, latvių poeto Miervaldžio Kalniņio laišakai iš Sibiro jūsų tėvui, įrėminti džiovinta neužmirštuolė ir laukinė lelija.

K. E.: Tėvo archyvas saugomas mano studijoje. 2018 m. kuriant „Neužmirštuolę“, iš lentynos tikrąja to žodžio prasme iškrito laišakai, vėliau tapę mano kūrinio pagrindu. Tai buvo „Neužmirštuolės“ pagrindinio veikėjo, poeto ir laisvo mąstytojo Kalniņio, laišakai iš Sibiro mano tėvui. Į Sibirą jis iškeliavo savo noru, atkartodamas buvusių latvių tremtinių judėjimo kryptis. Viename laiške radau dvi trapias gėles iš Sajanų kalnų pievų. Viena jų buvo skirta man, tuo metu vos dvejų metų berniukui. Šis atradimas ir laišakai padėjo sukurti filmą, kuriame nėra teksto, išskyrus įdai nuotą eilėraščių. Vėliau kurdamas dažnai pagaudavau save paskendusį įvairiuose archyvuose, ieškančių atsakymų į klausimus, sukeltus pirminės naujo kūrinio idėjos.

Zane, kokių atradimų dirbdama Epnero archyve patyrėte jūs?

Z. B.: Pirmą kartą įžengus į Epnero archyvą, prižiūrimą Kristapo, buvo labai vertinga išvysti didžiulę kolekciją – scenarijus, idėjas, užrašus, laikraščių iškarpas, nuotraukas ir kitą medžiagą. Ansis mėgo suklijuoti popieriaus lapus, paversdamas juos ilgu tekstu, naudoti įvairių spalvų rašiklius – sukurti nepertraukiamą minčių tėkmę, kurios nevalia sustabdyti verčiant puslapius. Jis buvo labai produktyvus ir įvairialypis. Atrodo, niekada nenustygdavo vietoje – planuodavo, tyrinėdavo, kurdavo ir ieškodavo būdų įgyvendinti idėjas.

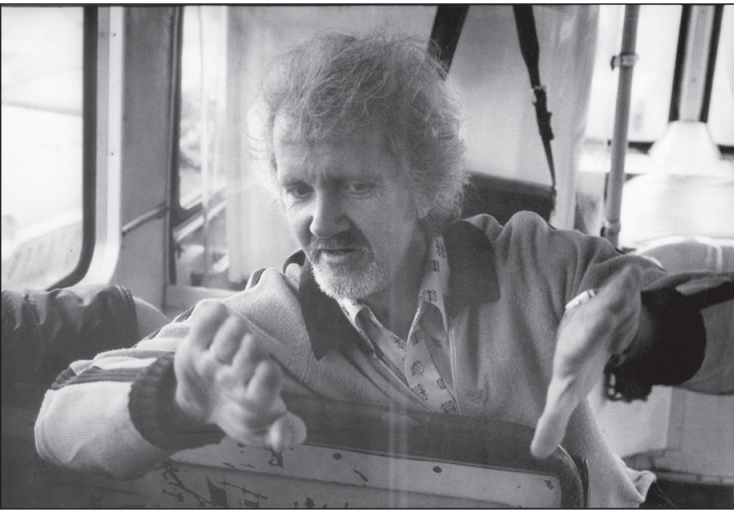
Iki šiol panaudojau tik nedidelę Ansio archyvo dalį. Ji sukėlė daug minčių apie kūrėjo atkaklumą, ypač sovietinės sistemos kontekste. Epnerą labai domino vaidybinis kinas, bet tai buvo pernelyg konkurencinga erdvė jauniems režisieriams, o Ansio idėjos suprastos kaip pernelyg eksperimentinės. Nuostabu, kad sukaupia tiek medžiagos, kuri leidžia sekti atskirų idėjų raidą ir sužinoti, su kokiais sunkumais susidūrė režisierius. Kristapas pasiūlė, ir aš visiškai sutinku su šia mintimi, kad darbui Ansio archyve būtų prasminga suburti grupę skirtingų sričių – kino, muzikos, meno, kultūros istorijos – tyrėjų, kurie galėtų dalintis skirtingomis žiniomis ir pasiekti įdomių rezultatų.

Epneras gimė Rygoje ir nuosekliai apmąstė savo rygietišką tapatybę skirtinguose kūriniuose. Vienas jų yra trumpametražis filmas „Aš gimiau Rygoje“ („Esmu dzimis Rīgā“, 1996), tampantis dedikacija režisieriaus tėvui, Latvijos kariuomenės kapitonui Ludvigui Epnerui, 1941 m. birželį Litėnėje parašiusiam paskutinį laišką savo šeimai, – asmeninė istorija filme tampa priežastimi apmąstyti ne tik Rygos, bet ir visos Latvijos atmintį.

Z. B.: „Aš gimiau Rygoje“ yra svarbi kino esė ir Epnero kūrybos intermedialumo – skirtingų medijų ir meninių priemonių jungimo – pavyzdys. Filmas taip pat atskleidžia režisieriaus domėjimąsi kintančiomis technologijomis ir vaizdo galimybėmis, leidusiomis panirti į gilesnę savirefleksiją. Filmo turinys tirštas informacijos. Ji ne tik atskleidžia režisieriaus šeimos istoriją, skaudžias egzilio patirtis ir tėvo praradimą, bet ir plėtoja pasakojimą apie Ansį kaip kino kūrėją, jungiantį biografijos faktus ir savo filmų fragmentus.

K. E.: Mūsų šeima patyrė Stalino terorą ir buvo beveik sunaikinta tremties. Ansis grūmėsi su svarbiais asmeninės ir tautinės tapatybės klausimais, nes užaugo be tėvo, sunaikintoje šalyje. Šią temą plėtojo keliuose savo filmuose, tarp kurių taip pat paminėčiau ilgametražę dokumentinę juostą „Aš esu latvis“ („Es esmu latvietis“, 1990) ir vienintelį vaidybinių filmą „Narvas“ („Būris“, 1993) pagal to paties pavadinimo latvių rašytojo Alberto Belo romaną. Dažnai galvoju apie tai, kaip suvokdamas mūsų šeimai tekusią neteisybę tėvas nieko nepaisydamas dirbo, liko ištikimas sau ir kūrė filmus, prisitaikydamas prie režimo tik tiek, kiek tai buvo būtina, – nepamirškime, kad profesionaliojo kino srityje negalėjai būti visiškai nepriklausomas.

Rygietiška linija ryškėja ir menininkams skirtuose

Ansis Epneras. 1984 m.

filmuose – trumpametražėse juostose „Sergejus Eizenšteinas. Įžanga“ (1978) ir „Sergejus Eizenšteinas. Post Scriptum“ (1978) kuriamas pokalbis ne tik su miestu, bet ir su pasauline kino istorija.

K. E.: Zanė geriau atsakys į šį klausimą, bet savo ruožtu norėčiau atkreipti dėmesį, kad per savo kūrybinę biografiją tėvas patyrė kelis reikšmingus mąstymo posūkius, paveiktus stiprių asmenybių ir jų idėjų. Tarp jų atsidūrė Rygoje gimęs pasaulio šachmatų čempionas Michailas Talis („Michailas Talis. Po dvidešimties metų“, 1980), estų grafikas Tōnis Vintas („Lielvārds juosta“, 1980) ir Sergejus Eizenšteinas. Manau, kad jo kino kalba, ypač montažo technika, padarė didelę įtaką mano tėvui.

Z. B.: Epneras yra minėjęs, kad galėtų sukurti filmą bet kokia tema, bet, manau, iš jo filmografijos akivaizdu, kas jį domino labiausiai. Jo filmuose nuosekliai atsikartoja sporto, kultūros, ryškių asmenybių, Rygos temos. Eizenšteinas telpa į kelias kategorijas, bet jeigu kalbėsime apie Epnero susižavėjimą jo kūryba, pagrindinis akcentas tektų teoriniams veikalams ir filmams. Todėl galima teigti, kad abu trumpametražiai filmai apie Eizenšteiną skirti jam brangiam autoriui įamžinti. Juos taip pat sieja faktas, kad abu režisieriai gimė Rygoje. Eizenšteino tėvas buvo žymus architektas Michailas Eizenšteinas, kurio projektuoti pastatai darė didelę įtaką sūnui. Kurdamas filmą apie Eizenšteino vaikystę, Epneras galėjo paversti šią detalę svarbia pasakojimo dalimi. Pats Epneras filmus apie Eizenšteiną vertino kaip vienus stipriausių savo kūrinių.

Kaip pakomentuotumėte Epnero vaidmenį Rygos dokumentinio kino mokyklos ir kintančio santykio su tikrove kontekste?

Z. B.: Pirmieji Epnero darbai Rygos kino studijoje buvo 1969 m. sukurto kronikos – jo debiutinis filmas pasirodė kitais metais. 1969 m. pasirodė Aivaro Freimanio juosta „Valkšņa“ („Lomi“), laikoma paskutiniu praėjusio amžiaus 7-ojo dešimtmečio Rygos stiliaus, arba Rygos poetinės dokumentikos mokyklos, filmu. Savaime suprantama, 8-ajame dešimtmetyje poetinis matmuo liko Rygos mokyklai

priklausiusių režisierių ir jų sekėjų filmuose, bet nebebuvo toks ryškus kaip anksčiau. Pereita prie socialiai angažuotų temų, vaizduojančių skirtingus gyvenimo aspektus. Jau pirmasis Epnero filmas „Gyvas“ („Dzīvs“, 1970) buvo sukurtas kitokia maniera, vengiant tradicinių stebimosios dokumentikos formų, interviu ir įprasto užkadrinio balso. Filme girdime pagrindinio veikėjo, istorijos mokytojo, pasakojimą pirmuoju asmeniu – kartu su savo mokiniais jis rekonstruoja praeities įvykius, sugrąžindamas žiūrovus į Antrojo pasaulinio karo laikus, kai 1941 m. išvengė egzekucijos. Jeigu mėgintume sugretinti dvi dokumentinio kino kryptis tuometiniame Latvijos kontekste – stebimąją dokumentiką ir *cinéma vérité*, – Epneras neabejotinai priklausytų pastarajai, kai tiesa kuriama priešais kino kamerą, o ribos tarp suvaidintų ir tikrų veikėjų išnyksta. Tai prieštaravo tuometiniam dokumentinio kino suvokimui.

K. E.: Tėvas režisudavo kiekvieną kasdienybės įvykį. Šis polinkis kartais erzindavo kitus šeimos narius, bet jis buvo tikras režisierius, nematantis skirties tarp filmavimo aikštelės ir gyvenimo. Jis perkurdavo tikrovę pagal savo viziją. Manau, kad taip suprato kino esmę ir sykiu atskleidavo poetinę prigimtį.

„Jodinėjimas žirgais“ („Gājiens ar zirdziņš“) 8-ojo dešimtmečio latvių kino kritikoje vertintas kaip vienas kertinių filmų, formuojančių naują Epnero kino kalbą ir jo santykį su tikrove, – iki tol režisierius laikytas turinčiu ypatingo talento, bet kritikuotas už kinematografinį nenuoseklumą. Su šiuo filmu Epneras pereina nuo kino žurnalistikos prie eksperimentinių formų, o filmas užtvirtina jo aiškėjantį stilių. Ar jūs taip pat vertintumėte „Jodinėjimą žirgais“ kaip esminį posūkį Epnero kūrybinėje biografijoje?

K. E.: Šis filmas man labai artimas asmeniškai. Visiškai sutinku, kad žirgų lenktynės kaip tikrovės įvykis yra nustumtos į antrą planą, pagrindinį vaidmenį suteikiant montažui kuriamam ritmui. Netgi galėtume sugretinti Ansį su žirgu! Sykį jis prastarė, kad Ansis – žirgo vardas. Jo

NUKELTA Į 12 PSL.

Kai žiūrėti tiesiog jauku

Nauji serialai – „Žmogžudystės viename name“

SANTA LINGEVIČIŪTĖ

Retai serialui apibūdinti pavartosi žodį „jaukus“. Tačiau „Hulu“ serialas „**Žmogžudystės viename name**“ („Only Murders in the Building“, JAV, nuo 2021) – būtent toks. Galbūt todėl, kad geriausi bičiuliai – neįprastas trio: visad rimto veido *milenialė* Meibl (Selena Gomez), kurią, aišku, kaip ir pridera tokio amžiaus žmogui, kamuoja įvairiausios psichologinės problemos, praeities traumos, ji nuolat bamba, ją vargina visi, net ir pats gyvenimas; maždaug į septintą (o gal ir aštuntą) dešimtį įžengęs Čarlzas (Steve Martin), prigesusi buvusio garsaus serialo „Brazzos“ žvaigždė, ir kadaise garsus tokio pat amžiaus Brodvėjaus režisierius Oliveris (Martin Short). Abu vyrai trykšta gyvenimu, yra egoistiški ir kartu savimi nepasitikintys, o trijulės šmaikštus tarpusavio bendravimas primena Holivudo *screwball* komedijas. Visi jie gyvena tame pačiame prestižiniame Niujorko daugiabutyje išgalvotu pavadinimu „Arkonija“, nors šis pastatas iš tiesų stovi Brodvėjaus ir kitų gatvių sankirtoje, o tikrasis

„Žmogžudystės viename name“

jo pavadinimas – „Belnord“, pastatytame dar 1908 metais.

Taigi namas, kaip ir *art deco* pastatas, kuriame gyveno Erkiulis Puaro, seriale taip pat atlieka nemažą vaidmenį. Juo labiau kad „Arkonijos“ gyventojai itin charakteringi, lyg ir sugyvenantys, bet kartu, įvykus vis naujai žmogžudystei, vienas kitą įtarinėjantys. Viskas prasideda, kai dar pirmajame sezone trys minėti kaimynai susibičiulauja, mat turi silpnę detektyvams ir nusikaltimų tyrimams. Pasirodo, pomėgiams amžius ir lytis įtakos nedaro.

Akimirksniu trijulės pradėta kurti tinklalaidė tokiu pat pavadinimu kaip ir serialas išpopuliarėja ne tik tarp „Arkonijos“ gyventojų.

Pernai pasirodžius trečiajam sezonui ne vienam kilo abejonų, kad jo kūrėjai – Johnas Hoffmannas ir seriale Čarlzo vaidmenį atliekantis Steve'as Martinas – pavargo, nors jame ir vaidino Meryl Streep. Tačiau paskutinėje serijoje Čarlzo bute įvykdyta žmogžudystė suintrigavo ne vieną gerbėją ir privertė kantriai laukti ketvirtojo sezono. Nors kol kas pasirodė tik

trys serijos, akivaizdu, kad kūrėjai atsigavo.

Trečiojo sezono kontekstu ir varomąją jėgą tapo Brodvėjaus muziklas, o štai ketvirtasis žengia į Holivudo pasaulį. Daug pasako jau pirmos serijos pavadinimas „Kartą Vakaruose“ („Once Upon a Time in the West“), mat bičiuliai vyksta į Holivudą. Čia jų laukia tikra „Paramount“ studijos *mogulė* Bev Melon, kurią suvaidino aktorė ir komikė Molly Shannon. Bev – plėšrūnė, užuodžianti šviežią kraują ir būsimą populiarumą, tad jau už bičiulius nusprendusi nusipirkti tinklalaidės teises ir kurti blokasterį. Atrinkti ir pagrindinių vaidmenų aktoriai, vaidinantys patys save, – Zachas Galifianakis, Eva Longoria ir Eugene'as Levy.

Akivaizdu, kad ketvirtame sezone šalia įvykdytos žmogžudystės bus daug šmaikštaus šou verslo ir pačios kino industrijos pastišo, mat jau pirmoje serijoje, prieš vykdamas į Holivudą, Čarlzas tapatinasi su Sergio Leone's vesterno „Kartą Vakaruose“ (1968) herojumi, apsilanko Holivudo rajone, kur gyvena šlovės laikais ir kuriame, beje, buvo nufilmuotas Davido Lyncho

„Malholando kelias“. Antros serijos pavadinimas pasiskolintas iš Errolo Morriso dokumentinio filmo apie gyvūnėlių kapines Kalifornijoje „Rojaus vartai“ („Gates of Heaven“, 1978).

Nuorodas galima vardyti ir toliau, tačiau svarbiausia juk žmogžudystė, įvykdyta Čarlzo bute. Kadangi tai būta snaiperio šūvio, bičiulių akys nukrypsta į kaimyninį „prastesnį“ namą priešais. Lyg Alfredo Hitchcocko „Lango į kiemą“ (1954) Jameso Stewarto herojus, trijulė pradeda stebėti visus kaimynus, tikėdamasi, kad kitapus jų langų slepiasi blogis ir tikrasis žudikas. Žiūrovui belieka diskutuoti arba patarti Meibl, Čarlzui ir Oliveriui, juoktis iš jų pokalbių ar mini dramų ir kartu gliaudyti nusikaltimą. Britų laikraštyje „The Guardian“ teko skaityti, kad serialas beveik tobulas. Ir tikrai, tai tikras eskapistinis malonumas mėgstantiems klasikinės Holivudo komedijas ir detektyvus, o linksmiausia, kad serialo žvaigždėms nesvetima autoironija, jie nebijo būti melodramatiški, nesibaimina pervaidinti ar net nusivaidinti, kaip tai tobulai daro, pavyzdžiui, Meryl Streep.

Gyvas

ATKELTA IŠ 11 PSL.

temperamentas ir ištvermė buvo labai panaši į žirgo. Imdavosi galybės darbų tuo pat metu – šalia kūrybinės veiklos aktyviai dalyvavo visuomeniniame gyvenime ir dėstė. Latvijai atkūrus nepriklausomybę, Epneras buvo vienas tų, kurių pastangomis kino studijos tapo akademine disciplina.

Z. B.: Manau, kad jau pirmasis Epnero filmas „Gyvas“ demonstravo jo susidomėjimą įvairesnėmis dokumentinio kino formomis. „Jodinėjimas žirgais“ žymėjo bendradarbiavimą tarp Epnero ir Herco Franko, pripažinto ir svarbaus Rygos kino studijos dokumentinio kino kūrėjo, parašiusio keletą Rygos stiliaus filmų scenarijų. Jie pasirinko kurti filmo pasakojimą be užkadrinio balso, kaip ankstesniuose Franko ir jo amžininkų filmuose. Juosta taip pat atskleidžia Epnero interesus, plėtojamus vėlesniuose jo filmuose, – muzikos ir montažo vaidmenį, kuriant vaizdinį pasakojimą.

Atrodo, kad tuometiniame latvių dokumentinio kino kontekste Epneras buvo tapęs viena kurtinių figūrų, provokuojančių apmąstyti dokumentiniam kinui keliamų reikalavimų bei etinių klausimų problematiką. Antai latvių kino žurnalistas Ābramas

Kleckinas 1975 m. žurnale „Literatūra ir menas“ svarsto, ar susitelkdamas tik į vaizdą ir kinematografines konstrukcijas režisierius nereiškia nepagarbos tikrovei ir gyviems veikėjams. Kaip vertintumėte tokią laikyseną, žvelgdami į ją iš laiko perspektyvos?

Z. B.: Manau, kad praėjusio laikmečio apžvalgos, recenzijos ir komentarai – labai įdomus šaltinis, leidžiantis suprasti dokumentinio kino procesus. Kleckino mintis atskleidžia, kad vyrauja tam tikros tendencijos, kas yra leidžiama, o kas ne, vaizduojant tikrovę ir konkrečius veikėjus. Nemanau, kad Epneras peržengė etines ribas, ir kelčiau klausimą, ar jam atrodė įdomu atskleisti konkretų veikėją, ar veikiau – perteikti asmeninę viziją. Dokumentinis kinas vertintas kaip koliažo principu kuriamas kinas, atliekantis jam patikėtus vaidmenis ir užduotis. Vis dėlto buvo sudėtinga vienareikšmiškai atsakyti, kokias funkcijas jis turėjo atlikti. Šviesti? Linksminti? Informuoti?

K. E.: Kinas – pati manipuliatyviausia meno šaka. Kas yra tikrovė ir kaip galime sutarti dėl vieningo jos supratimo mene? Mano tėvo nedomino kopijos ir reprodukcijos. Tai nebuvo nepagarba tikrovei, veikiau – priemonė kūrybingumui skleisti.

Ar sutiktumėte, kad Epnerą vizualiniu ir dramaturginiu požiūriu išskirtinai domino formos plastika ir per ją atsiskleidžianti veikėjų charakterių dinamika? Pirmiausia turiu galvoje sportininkams skirtus filmus, bet panašiu principu remiamasi ir menininkų portretuose – pakanka prisiminti neįtikėtinos fizinės ir vidinės energijos filmą „Dirigentai“ („Virsdirigenti“, 1985).

Z. B.: Taip, daugelis jo filmų veikėjų turi peržengti savo ribas – nesvarbu, kūrybines ar fizines. Manau, kad Epneras tai puikiai suvokė, nes aistringai domėjosi sportu.

K. E.: Tėvas profesionalių atletų akimis plačiau žvelgė į pasaulį. Jaunystėje buvo aistringas lengvaatletis, vėliau reguliariai bėgiojo ir dalyvavo maratonuose, nuolat žaidė šachmatais. Natūraliai susitapatindavo su atletų mąstymu. Profesionalūs muzikai ir profesionalūs sportininkai turi daug panašumų.

Epnero trumpametražiai dokumentiniai filmai dažnai vertinami kaip suprantami ir paveikūs skirtingų kultūrinių patirčių žiūrovams – juose susitelkiama į kino esmę pasakoti vaizdais ir santūriai naudojamas tekstas. Tiesa, režisierius eksperimentuoja ir jo galimybėmis, pavyzdžiui, filme „Aš

Kadras iš filmo „Namelis ant ratų“. Filmas rodomas programoje „Tyrinėjant dokumentikos formą“

gimiau Rygoje“ autoriaus komentarai ir poezijos eilutės ne iškaitomos užkadriniu balsu, bet gula ant vaizdo, kurdamos ornamentines kompozicijas. Bet kuriuo atveju neapleidžia išpūdis, kad režisierius rimtai vertino trumpametražių formatą, išplėtodamas jį dramaturgiškai ir vizualiai, tematiškai jungdamas į apgalvotus ciklus, atsiskaidamas eskizishkumo.

Z. B.: Iš daugiau nei šimto Epnero filmų tik nedidelę dalį sudaro ilgametražiai kūriniai, ir vos du buvo sukurti Rygos kino studijoje. Buvo ribojama, kiek trumpametražių ir ilgametražių filmų gali būti sukuriami per metus. Savaiame suprantama, trumpametražiams buvo teikiama daugiau laisvės. Sutinku, kad Epneras buvo meistriškai įvaldęs trumpo metro formą. Jo ilgiausia dokumentinė juosta „Aš esu latvis“ pasirodė 1990 m. ir tapo įvykiu Latvijos nepriklausomybės atkūrimo kontekste – filmą sudaro pokalbiai su skirtinguose žemynuose gyvenančiais latviais, emigravusiais iš gimtosios šalies dėl Antrojo pasaulinio karo ir kitų priežasčių.

K. E.: Kalbant apie filmų tekstinių sluoksnį reikia pabrėžti, kad tai buvo dvipusis procesas – tėvas visada turėjo platų interesų lauką, todėl jį nuolat supo neeilinės asmenybės. Filologinis išsilavinimas lėmė jo ypatingą santykį su kalba ir tekstu, precizišką ir glaustą jo naudojimą filmuose. Ansis ne tik rašė, bet ir piešė. Jo dienoraščius ir scenarijus dažnai lydėdavo vaizdai, kurie padėdavo konstruojant filmo struktūrą.

Kokią slinktį išvelgiate, stebėdami Epnero kūrybinio palikimo vertinimo procesus skirtingais istoriniais laikotarpiais?

Z. B.: Žvelgiant iš tyrinėtojos perspektyvos, ypatingo dėmesio verti Epnero amžių sandūros vaizdo dienoraščiai, net jeigu tuo metu jie ir nebuvo tinkamai įvertinti. Latvių kinas vis dar reikalauja rimtų tyrimų ir sklaidos, todėl sudarydami programą Vilniaus dokumentinių filmų festivaliui turėjome puikią galimybę atlikti Ansio Epnero filmų reviziją. Šįkart pirmenybę teikėme ne populiariausiems ir pripažinimą pelnusiems kūriniams, bet juostoms, kurios būtų įdomios tarptautinei šiuolaikinei auditorijai.

Išnykimo istorijos

Krėslė prie televizoriaus

...Vidutinio amžiaus vyras Badis (Homayoun Ershadi) nori nusižudyti. Jis jau išsikasė duobę nuošalioje vietoje, bet reikia to, kuris ją užkas, prieš tai dukart pašaukęs Badį vardu. Jei šis atsilieps, žmogus turės jį ištraukti iš duobės, jei ne – užkasti kapą. Pagaliau atsiranda tas, kuris padės. Kadaisė Bageris norėjo nusižudyti, bet jį išgelbėjo trešnių skonis. Abbaso Kiarostamio filmo „**Trešnių skonis**“ (**LRT Plus, 21 d. 21 val.**) veiksmas nukelia į Teheraną ir jo apylinkes. Režisierius formuluoja du klausimus, į kuriuos neat-sako: „Kodėl Badis nusprendė nusižudyti?“ ir „Ar ryte Bageris rado duobėje Badžio kūną?“ Atsakyti turės žiūrovai, kartu su filmo herojumi keliaudami pasitikti mirties. Ten, kur ji prasideda (jei prasideda), ir ten, kas yra paskui. Vis dėlto esu linkęs pritarti teigiantiems, kad „Trešnių skonis“ – istorija ne apie mirties paieškas. Režisierius kalba apie išnykimą, kuris nebūtinai tapatus mirčiai. Tą išnykimą stebiu kasdien.

Praverdamas duris į savo filmus, Kiarostamis rašė: „Jaunystėje rodydavau savo sinopsius vyresniems žmonėms. Dažnai jie labai atsargiai pagirdavo, pridurdami: „Bet tai labai liūdna. Viskas ne taip ir

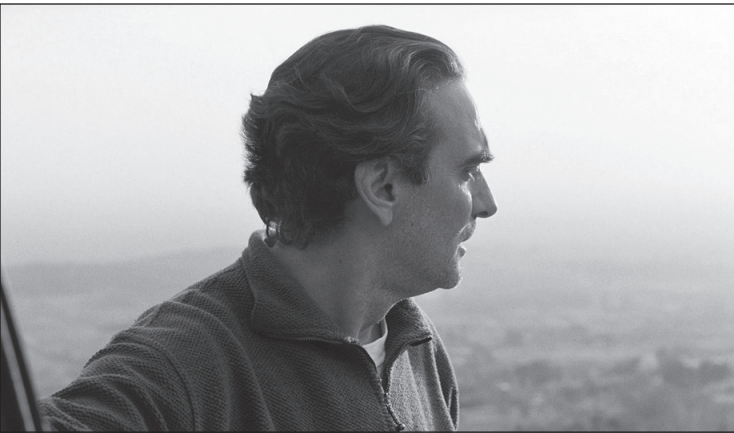
blogai.“ Iškart pagalvodavau, kad jiems stinga laisvo mąstymo, kad jie aptarnauja režimą ir nenori matyti tragiškų realiųjų. Bet šiandien, kai jauni žmonės duoda man savo scenarijus, atsargiai sakau: „Jaunuoli! Bergmanas tamsoje ieško šviesos taško – būtent tai ir suteikia jo kūriniams tikroviškumo. Pabandykite ir jūs...“ Iš to, kaip jie tuo momentu į mane žiūri, iškart suprantu, ką jie apie mane mano. Man atrodo, kad net jei esame pesimistai, gyvenimo ir patirties vaisius yra suvokimas, kad negalima gyventi be vilties.“

Alejandro Gonzálezo Iñárritu filme „**Žmogus-paukštis**“ (**LRT, šįvakar, 20 d., 22.45**) kiekvienas, net antraeilis personažas, sugeba atvesti prie naujų istorijų, aliuzijų ir prasmių. Jas sujungia pagrindinis herojus – aktorius Riganas Tompsonas (Michael Keaton). Kadaisė jis išgarsėjo Holivudo „blokbasteryje“ apie Žmogų paukštį, bet dabar šlovė prigeso ir Riganas nusprendė ją susigrąžinti statydamas teatre Raymondo Carverio pjesę. Riganą sleigia atsakomybė ir baimė, juolab kad į spektaklį jis sudėjo ne tik meninės ambicijas bei savo pinigų, bet ir lūkesčius susitaikyti su savimi bei artimaisiais. Neatsitiktinai viena

svarbiausių scenoje jo sakomų frazių yra „Aš neegzistuoju!“, o bene nuoširdžiausias paties Rigano prisipažinimas (pirmiausia sau): „Manęs nebuvo mano gyvenime.“

Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad tai tradicinė Holivudo taip mėgstama istorija apie amžiaus ar kūrybinę krizę išgyvenantį menininką, bet režisierius pasiūlo iškart kelis požiūrio taškus – tikrovišką ir vaizduotės. Todėl filmas primena labirintą, kuriame galima klaidžioti po teatro užkulisius ir aktoriaus fantazijos užkaborius, po Niujorko gatves ir neseną kino istoriją.

Esu rašytojo Jeffrey Eugenideso ir jo romano „Middlesex“ gerbėjas, todėl neatsisakysiu progos palyginti, kaip 1967 m. Detroite vykę rasiniai neramumai aprašyti romane ir kaip juos dokumentais grįstame 2017 m. filme „**Detroitas**“ (**TV3, 23 d. 03.10**) rodo sudėtingų temų nevengianti Kathryn Bigelow. Neramumus sukėlė policijos įsibrovimas į nelegalų naktinį barą. Tai vyko ankstyvą liepos 23-iosios rytą, kai bare buvo švenčiamas juodaodžių karo veteranų sugrįžimas iš Vietnamo. Lankytojai buvo suminti, o minia gatvėje mėtė akmenis į policininkus. Taip prasidėjo vieni

„Trešnių skonis“

krūviniausių JAV istorijoje susirėmimų – JAV prezidentas malšinti įtūžusios minios net pasiuntė armijos dalinius.

Adamo McKay’aus filmas „**Didžioji skola**“ (**LRT, 22 d. 21.50**) pasakoja apie finansininkus, kurie sugebėjo susikrauti turtus iš 2008 m. pasaulį ištikusios krizės. Herojais tapo autentiški žmonės – pirmasis krizę nuspėjęs privataus fondo valdytojas Michaelas Burry, finansininkai Markas Baumas ir Benas Rickertas. McKay’aus filme juos suvaidino aktoriai, bet „Didžioji skola“, laimei, netapo dar vienu filmu apie saldų Volstrito vilkų gyvenimą. Christiano Bale’o kuriamas keistuolis Baris sužavi analitiniais sugebėjimais. Steve’o Carello Baumas išgyvena dėl brolio savižudybės, bet gal todėl jis bene vienintelis žino, kaip nuo būsimos krizės nukentės paprasti žmonės. Baumas taip gerai suvokia JAV kapitalizmo

mechanizmus ir nemato jokios išeities, kad sunku netapti jo bendraminčiu. „Didžiosios skolos“ koproduiseris Bradas Pittas suvaidino Beną Rickertą, nusivylusį bet kokia finansine veikla, auginantį ekologiškus vaisius ir daržoves.

McKay’ui jo personažų asmeni-nių išgyvenimų ar istorijų reikia tik tiek, kad geriau suvoktume jų motyvus. Visa kita primena sovietinį gamybinio filmo žanrą, tik McKay’us nešykšti sarkazmo pinigų gamybai. Jis rodo, kaip prie krizės artėjo JAV ekonomika. Filmo personažai negali atsistebėti bankininkų kvailumu, tačiau Nobelio premijos laureatas Danielis Kahnemannas įrodė, kad kilus rizikai dauguma žmonių, taip pat ir ekspertų, priima sprendimus veikiami emocijų.

Jūsų –
JONAS ŪBIS

Anonsai

„Lokys, liūtas ir šakelė“

Spalio 4–13 dienomis ketvirtą kartą vyks kino festivalis „Lokys, liūtas ir šakelė“. Kadangi niekas nestovi vietoje – festivalis ilgėja, šiemet iš viso bus parodyta 16 ilgametražių filmų ir vienas trumpametražis. Pačių filmų geografija taip pat itin plati – nuo Azijos iki Lotynų Amerikos. Tačiau svarbiausia naujovė – keturios programos: „Tyros sielos“, „Didžiųjų spindesys“, „Tikra ir netikra“ bei „Tik suaugusiems“, kuriose bus pristatyti naujausi tokių režisierių kaip François Ozonas, Noémie Merlant, Michelis Franco, Joshua Oppenheimeris, Hong Sang-soo filmai su vaidmenis sukūrusiais Isabelle Huppert, Jessica Chastain, Peteriu Sarsgaardu, Tilda Swinton, Michaelu Shannonu ir kt. Kiekvienas filmas, kaip ir ankstesniais metais, atrinktas iš didžiųjų kino festivalių – Berlyno, Kanų, Venecijos ir San Sebastiano.

„Lokys, liūtas ir šakelė“ – šių dienų kino festivalis, supažindinantis su šiuolaikinio kino pulsu, tad į programą atrinkti filmai patys padiktavo idėją: ne gręžiotis atgal ar laukti ateities, o gyventi šia diena ir mėgautis dabarties akimirka. Mes taip kasdien skubame, kad nebespėjame gyventi, o mūsų filmų režisieriai siūlo stabtelėti ir apsidairyti aplinkui. Svarbu akcentuoti ir tai, kad kūrėjai pasakoja išskirtinai apie šiandieninį pasaulį, jo aktualijas ir skaudulius. Pasižiūrėjus šiuos

filmus akivaizdu, kad žmogiškosios laimės ir dramos universalios: ar tai būtų filmas iš Europos, Azijos, ar Lotynų Amerikos – visur gyvena tokie pat žmonės, – sako festivalio įkūrėja Giedrė Krikščiūnaitė.

Programoje „Tyros sielos“ – filmai jaunų režisierių, kurių dar nesugadino kino industrija, tad jų herojai yra tokie pat humaniški ir jautrūs aplinkai. Subtilią juostą „Rugsėja sako“ („September Says“) režisavo ilgametražiame kine debiutuojanti garsi aktorė Ariane Labed, žinoma iš graikų Keistosios bangos juostų „Atenbergas“ (rež. Athina Rachel Tsangari), „Omaras“ (rež. Yorgos Lanthimos). O argentiniečių režisieriaus Federico Luiso filmas „Simonas nuo kalno“ („Simón de la montaña“) apdovanotas „Kritikų savaitės“ Didžiuoju žiuri prizų Kanuose, kuriuose rodytas ir prancūzų režisieriaus Jonathano Millet filmas „Šešėlių pėdsakais“ („Les fantômes“), Jeruzalės kino festivalyje apdovanotas už tai, kad su pagarba ir be galo jautriai žvelgia į personažus. Iš ką tik pasibaigusio Venecijos kino festivalio atkeliauja Singapūro filmas – tai Siew Hua Yeo trileris „Stebinčios akys“ („Mò shì lù“). Šis jaunas režisierius išgarsėjo dar 2018-aisiais, kai Lokarne jo filmas „Išgalvota žemė“ buvo pripažintas geriausiu.

O štai kino pasaulio užgrūdinti ir begalę apdovanojimų jau turintys režisieriai, kurių pristatyti nebereikia, atsidūrė programoje „Didžiųjų spindesys“. Festivalį atidarys du kino grandai – Wimas Wendersas

su trumpametražiu „Kažkas įžengia į šviesą“ („Somebody Comes Into the Light“) ir Hong Sang-soo su ilgametražiu „Keliautojos poreikiai“ („Yeohaengjaui pilyo“). Wenderso trumpame filme-performanse plastišką šokį atlieka japonų šokėjas ir choreografas Minas Tanaka, kurį buvo galima pastebėti pernai rodytame Wenderso filme „Puikios dienos“. Sang-soo filmo ašis – nuostabioji Isabelle Huppert, kuriai ir buvo parašytas scenarijus, o filmas apdovanotas Didžiuoju žiuri prizų Berlyno kino festivalyje. Šiuos du filmus sieja kūrėjų atsisakymas gręžiotis atgal ir mėgavimasis tik šia akimirka, juk gyvenimas dabar – pats gražiausias. O štai Paolo Sorrentino filmas-sapnas „Partenopė“ („Partenope“), pasakojantis apie jaunystės ir grožio amžinumą, vilios ir savo stilingumu, mat režisierius dirbo su „Yves Saint Laurent“ mados namais. Michelis Franco savo naujausiu filmu „Atmintis“ („Memory“) įrodo, kad gali būti itin įvairus – filme vaidina jau supernovos statusą turintys aktoriai: „Oskaro“ laureatė Jessica Chastain ir už geriausią vaidmenį šiame filme Venecijoje apdovanotas Peteris Sarsgardas. Turbūt nėra žanro, su kuriuo nebūtų žaidęs prancūzas François Ozonas – jo naujausio filmo „Kai ateina ruduo“ („Quand vient l’automne“) premjera įvyks San Sebastiano kino festivalyje. Ozonas tiesiog idealiai moka dirbti su įvairiausio amžiaus aktorėmis bei kurti itin spalvingas ir daugiabriaunes herojes. Festivalį uždarys ilgai

lauktas Joshua Oppenheimerio vaidybinis debiutas „Pabaiga“ („The End“). Jame vaidina tokios žvaigždės kaip Tilda Swinton ir Michaelas Shannonas, o režisierius pasirenka Holivudo aukso amžiaus miuziklo žanrą, kuriam muziką kūrė „Kali-fornijos svajų“ prodiuseris ir kompozitorius Marius De Vriesas.

Ne tik forma, bet ir turiniu išsiskiria programos „Tikra ir netikra“ filmai, plečiantys kino suvokimo ir apibrėžimo ribas. Štai argentinietės Lolos Arias „Panos iš Buenos Airių“ („Reas“) – ir filmas, ir socialinis projektas, mat buvusiame kalėjime pačios save vaidina buvusios kalinės. Ne veltui šis darbas sulaukė didžiųjų festivalių dėmesio (premjera įvyko Berlyne, vėliau jis keliavo į San Sebastianą), mat režisierė sukūrė visišką slogios socialinės dramos priešpriešą – tai be galo spalvingas ir šviesus miuziklas. Kitas filmas iš Berlinalės – vokiečio Michaelio Fetterio Nathansky „Visa, kas tu esi“ („Alle die Du bist“). Jame režisierius itin originaliai perteikia kitų matymą, priklausantį ir nuo mūsų pačių nuotaikų kaitos, o kartu parodo, koks kiekvienas mūsų yra daugialypis. Berlyno kino festivalyje įvyko ir dokumentikos eseisto Viktoro Kosakovskio filmo „Architektonas“ („Architecton“) premjera. Šįkart režisierius gręžiasi į kitą vartotojiško pasaulio prekę – betoną ir bando suprasti, kokia ateitis laukia mūsų civilizacijos. O Kanuose pristatyto garsaus kinų disidento Lou Ye filme „Nebaigtas filmas“ („An Unfinished Film“) grįžtama

į kovido pandemijos pradžią Kini-joje, kai laikas iš tiesų sustojė.

Chuliganiškos nuotaikos vyrauja programoje „Tik suaugusiems“, skirtoje tikriems laisvamaniams. Čia atsidūrusiuose filmuose nuolat balansuojama ties gero ir blogo skonio riba ir tarytum raudonu skuduru mojuojama snobiškam kinui. Štai garsi prancūzų aktorė Noémie Merlant („Paryžius. 13-as rajonas“) su režisiere Céline Sciamma („Liepsnojančios moters portretas“), regis, tiesiog linksminosi rašydamos scenarijų Merlant režisuotai absurdo komedijai „Balkonetės“ („Les femmes au balcon“), kurios premjera įvyko Kanuose. Makabrišku humoru nenusileidžia ir kito prancūzo Jeano-Christophe’o Meurisse’o filmas „Plastikiniai pistoletai“ („Les pistolets en plastique“), kurio premjera įvyko Kanų „Režisierių savaitės“ programoje. Europos režisieriams nenusileidžia ir brazilas Karimas Aínouzas, šįkart nusprendęs pasileisti plaukus neoniniame trileryje „Motelis „Destino“ („Motel Destino“), taip pat parodytame Kanuose. Čia maišosi braziliškos aistros su lynčišku sapnų pasauliu, o žvilgsnį traukia itin ryškios spalvos.

Atrasti savo filmą festivalis „Lokys, liūtas ir šakelė“ kvies žiūrovus spalio 4–13 dienomis Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Alytuje, Šiauliuose, Panevėžyje, Marijampolėje, Tauragėje, Utenoje ir Anykščiuose.

Bilietai jau parduodami.

RENGĖJŲ INF.

Parodos

VILNIUS

Nacionalinė dailės galerija

Konstitucijos pr. 22

Paroda „Gražuolės, pamėklės ir samurajai.

Japonijos popkultūros tradicija nuo Edo laikotarpio ukijo-ė iki XX–XXI a. mangos, animės ir sūpā furatto“

Rūtės Merk darbų paroda „Pažadai“

Radvilų rūmų dailės muziejus

Vilniaus g. 24

Paroda „Protesto menas: sovietmečio nepaklusnieji. Iš Vladimiro Tarasovo kolekcijos“

Paroda „Lenkai tebetapo: paveikslai iš MOCAK rinkinio“

Menininkų dueto „Pakui Hardware“ – Neringos Černiauskaitės ir Ugniaus Gelgudos – paroda „Tolimas rūpestis“ Andy Sweeto fotografijų paroda „Ten, kur nesibaigia vasara“

Vilniaus paveikslų galerija

Didžioji g. 4

Paroda „(Ne)akademikas. Boleslovas Ru-seckas“, skirta dailininko 200-osiomis gimimo metinėms

Taikomosios dailės ir dizaino muziejus

Arsenalo g. 3A

Paroda „Chagall. Picasso. Ernst. Keramika ir gobelenai“

Dariaus Hecqo-Cauquilo darbų paroda „Grįžimas prie ištakų“

Lietuvos nacionalinis muziejus

Istorijų namai

T. Kosciuškos g. 3

Paroda „Kijevo Rusia. Pradžia“

Paroda „Pasaulio dydžio Lietuva: mūsų migracijos istorija“

Kazio Varnelio namai-muziejus

Didžioji g. 26

Monikos Radžiūnaitės tapybos darbų paroda „Ir aš tik žmogus“ Algimanto Kezio fotografijų paroda „Miestovaizdžiai“

Buvusi areštinė

T. Kosciuškos g. 1

Paroda „Spąstai su centriniu šildymu“

Vilniaus gynybinės sienos bastėja

Bokšto g. 20

Juvelyrinių dirbinių paroda „Filum granum“

Pilininko namas

Arsenalo g. 1

Ekspozicija „Suprasti Lietuvą“

Valdovų rūmai

Katedros a. 4

Paroda „Ukrainos laisvės simboliai“

MO muziejus

Pylimo g. 17

Mažonoje salėje – Baltijos šalių meno paroda „Žemyn triušio urvu“ Instaliacija „Įkūnytos emocijos“

Bažnytinio paveldo muziejus

Šv. Mykolo g. 9

Paroda „Lietuvos balsas Šaltojo karo metais: lietuvių koplyčios Vašingtono Nacionalinėje šventovėje ir Šv. Petro bazilikoje Vatikane“

Lietuvos meno pažinimo centras „Tartle“

Užupio g. 40

Paroda „Vien šventieji“

Sapiegų rūmai

L. Sapiegos g. 13

Istorinė ekspozicija „Istorijos kapsulė“ Mindaugo Navako skulptūrų paroda „Porcelianas rūmams“ Paroda „Užuovėja“

Šiuolaikinio meno centras

Vokiečių g. 2

Baltijos trienalės paroda „Ta pati diena“

VDA parodų salės „Titanikas“

Maironio g. 3

iki 28 d. – Antano Gudaičio (1904–1989) paroda „Kompozicijos“, skirta menininko 120-osioms gimimo metinėms

VDA galerija „Akademija“

Pilies g. 44

Dariaus Rakausko paroda „Zaratustra Dioniso mokinys“

VDA galerija „Artifex“

Gaono g. 1

iki 25 d. – VDA Mados dizaino katedros studentų paroda „Klostės. Tapatybės ir kontekstai“

VDA parodų erdvė „Kreatoriumas / meno krosnys“

Maironio g. 6

iki 21 d. – Roko Janušonio paroda

„Doghouse“

Vilniaus muziejus

Vokiečių g. 6

Paroda „Nepatogus Vilnius“

Adomo Galdiko muziejus

Arklių g. 20-1

Adomo Galdiko kūrinių paroda „Ritualinė gamta“

Galerija „Kairė–dešinė“

Latako g. 3

iki 28 d. – Sigitos Maslauskaitės-Mažylie-nės piešinių paroda „Iš budėjimų“

Prospekto galerija

Gedimino pr. 43

iki 21 d. – grupinė fotoparoda „reStart“

Galerija „Arka“

Aušros Vartų g. 7

iki 28 d. – 2-osios tarptautinės meno ir mokslo trienalės „UFNA: Nenuspėjamos ateitys / Unpredictable Futures“ paroda „Under the Surface / Po paviršiumi“

Pamėnkalnio galerija

Pamėnkalnio g. 1

iki 28 d. – Aistės Kirvelytės tapybos paroda „Įspūdos“

LDS galerija „Medūza“

Šv. Jono g. 11

Menininkų kolektyvo Lou Cantor paroda „Parallax“

Galerija „Meno niša“

J. Basanavičiaus g. 1

Julijos Skudutytės paroda „INFJ“

(AV17) galerija

Totorių g. 5

Nerijaus Ermino paroda „Vox Dei“

Vilniaus rotušė

Didžioji g. 31

iki 28 d. – Sauliaus Paukščio fotografijų paroda „Vaizdai aplink“

Gusto Jagmino tapybos paroda

„Iš Raugyklos gatvės“

Teatro, muzikos ir kino muziejus

Vilniaus g. 41

Parodos „Išvažiuoju! M. Dobužinkio kelio-nių vadovas“ pirma dalis (Italija) *Muziejaus kieme* – „Kino teatras – slėptuvė nuo gyvenimo“

Samuelio Bako muziejus

Naugarduko g. 10 / 2

Paroda „Samuelis Bakas. Paryžius ir Roma, 1956–1965“ / Eglė Ridikaitė, „Atidengimai“

Lietuvos žydų kultūros ir tapatybės muziejus

Pylimo g. 4 A

Idos Chwoles ir Richardo Bilano paroda „Pozityvas – negatyvas“

Energetikos ir technikos muziejus

Rinktinės g. 2

Interaktyvi paroda „November. Alpha. Tango. Oscar.“ Paroda „Archimedas ir jo laikas“

Lietuvos nacionalinė Martyno

Mažvydo biblioteka

Gedimino pr. 51

Paroda „Monika Jagusinskytė. Valgymo Ritas“

Aleksandro Šiekštelės fotografijų paroda „Scosso vive“

Ekspozicija „Vilties Prezidentas Stasys Lozoraitis“

Paroda „Tel Avivo pakrantės meditacija“ iki 29 d. – paroda „Išblokštieji: pasitrau-kimo į Vakarus patirtys 1944–1952 metais“ iki 22 d. – paroda „Šiuolaikinės estų vaikų knygų iliustracijos“

Lietuvos medicinos biblioteka

Kaštonų g. 7

iki 27 d. – Antano Gabrieliaus Dervins-kio skulptūros ir grafikos darbų paroda „Burbulas“

Nacionalinė filharmonija

Aušros Vartų g. 5

Paroda „Mame-lošn“

Vlado Vildžiūno galerija

Lobio g. 6a

Paroda „Jeruzalė. Šeši dešimtmečiai sode: Kazė“

TSEKH galerija

Vytenio g. 6

Emilijos Žukauskaitės paroda „Boiling Souls“

Galerija „Atletika“

Vitebsko g. 21

Grupinė paroda „Disciplinos“

Meno erdvė „Editorial“

Latako g. 3

Urtės Janus ir Paweł Olszewskio paroda „Still Life“

GODŲ galerija

Malūnų g. 6A-12

Andriaus Miežio tapybos paroda „Tai apie tai“

„The Room“ galerija

Polocko g. 17

nuo 20 d. – Eugenijaus Antano Cukermano fotografijų paroda „Foto“

Galerija T.2

Titnago g. 7-53

Karinos Dvožekytės „Bet viduje ribų nėra“

„Contour Art Gallery“

Dūmų g. 5

Raimondo Gailiūno tapybos ir Dianos Remeikytės tekstilės instaliacijų paroda „Dienoraščiai“

Bernardinų galerija

Maironio g. 10

Gedimino Prancūkuno fotografijų paroda „Dramblys, gaublys ir vaivorykštė“

Bernardinų sodas

B. Radvilaitės g. 8A

Mindaugo Navako lauko skulptūrų paroda „5 objektai (2)“

VU botanikos sodas Kairėnuose

Kairėnų g. 43

iki 22 d. – dailininkų plenero „Vakarienė ant žolės“ paroda „Veidas“

Trakų Vokės dvaro rūmai

Zalioji a. 2A

Giedrės Lisauskaitės paroda „TAPeTUM“

KAUNAS

Nacionalinis M.K. Čiurlionio dailės muziejus

V. Putvinskio g. 55

nuo 20 d. – paroda „Lozoraičiai – vilties di-plomatija: šimtmetis valstybės naudai“ Paroda „labirinte“ meninink(i)ų knygos ir leidiniai“

Kauno paveikslų galerija

K. Donelaičio g. 16

Tarptautinė Vilniaus tapybos trienalė

Adelės ir Pauliaus Galaunių namai

Vydūno al. 2

Kristinos Gudonytės-Dūdienės tapybos paroda „Vilnius–Kunigiškis“

Meno parkas

Rotušės a. 27

Tarptautinė Vilniaus tapybos trienalė: Prancūzijos ir Ispanijos menininkų paroda

Kauno fotografijos galerija

Vilniaus g. 2

Mildos Drazdauskaitės paroda „Damos, bo-bulės ir visi kiti“

Parko galerija

M. Valančiaus g. 6

Artūro Bražiūno paroda „Remix“

KLAIPĖDA

Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus Prano Domšaičio galerija

Liepų g. 33

P. Domšaičio kūrybos nuolatinė ekspozicija „Visada kelyje“

Paroda „Angelina Banytė: modernios fres-kos ir mozaikos klasikė“

Klaipėdos kultūrų komunikacijų centras

Didžioji Vandens g. 2

Grupinė skulptūrų paroda „4 ašys“ Tarptautinė meno ir mokslo trienalė „Ne-nuspėjamos ateitys. Vanduo / Unpredicta-ble Futures. Water“ Marijos Sučilaitės ir Justės Kuliešaitės paroda „Panirimas“ Ingridos Mockutės-Pocienės „Rožės efektas“

Klaipėdos galerija

Bažnyčių g. 6

Virginijaus Viningo personalinė paroda „Moters anatomija“

Laikrodžių muziejus

Liepų g. 12

Paroda „Florentempus“

ŠIAULIAI

„Laiptų“ galerija

Žemaitės g. 83

„Kultūrinis litvakų peizažas“: Solomono Teitelbaumo, Elenos Nonos Zavadskienės, Aleksandros Jacovskytės ir Adasos Skliu-tauskaitės (1931–2023) kūrybos paroda

Dailės galerija

Vilniaus g. 245

iki 28 d. – Aukštaitijos dailės paroda „Metamorfozė“

Fotografijos muziejus

Vilniaus g. 140

Ekspozicija „Laisvę fotografijai!“

PANEVĖŽYS

Panevėžio miesto dailės galerija

Respublikos g. 3

Panevėžio tarptautinės fotografijos bie-nalės „Žmogus ir miestas 2024. Nūdienos kontekstai“ paroda

iki 27 d. – Latvijos menininkės Silvos Li-nartės (1939–2018) paroda „Lengvumas“ iš Rothko muziejaus rinkinių *Keramikos paviljone* – 10-osios tarptautinės emalio meno bienalės „Vilnius 2024“ paroda

Fotografijos galerija

Vasario 16-osios g. 11

iki 29 d. – Virginijaus Malčiaus piešinių, skulp-tūros ir animacijos paroda „Tuščios sūpynės“

„Stasys Museum“

Respublikos a. 40

Paroda „Icon–O–Stasys“

DRUSKININKAI

M.K. Čiurlionio namai-muziejus

M.K. Čiurlionio g. 35

Nomedos Čiurlionytės paroda „Angelių vienybė“

V.K. Jonyno galerija

Turistų g. 9

Paroda „Jonynų giminės fenomenas“

PALANGA

Palangos gintaro muziejus

Vytauto g. 17

Paroda „Paskutinis paplūdimys“

Antano Mončio namai-muziejus

S. Daukanto g. 16

iki 28 d. – Lilijos Valatkienės darbų paroda „Užkalbėjimai“. Vaizdo ir garso magija“

JUODKRANTĖ

Pamario galerija

L. Rėzos g. 3

iki 29 d. – Eglės Ridikaitės paroda „Tarp“ Paroda „Kazės Zimblytės abstrakcijos: tarp nuotaikų ir pasaulio“

TRAKAI

Galerija „Fojė“

Birutės

26 d. 18.30 <i>Salėje 99</i> – „BĖGŪNĖ“ (pagal Ol-gos Tokarczuk romaną „Bėgūnai“). Rež. J. Kuprevičius 28 d. 18.30 – F. Zellerio „SŪNUS“. Rež. I. Jonynas		
Oskaro Koršunovo teatras 20 d. 19 val. <i>Menų spaustuvėje</i> – I. Vyrypa-jevo „VAPSVOS“ . Rež. A. Rybakovas 21 d. 19 val. <i>OKT studijoje</i> – A. Rubinovo „MANO TĖVAS“. Vaidina A. Rubinovas 24 d. 19 val. <i>OKT studijoje</i> – „MAMA“. Rež. K. Glušajevas		
Vilniaus senasis teatras 21, 22 d. 11, 13 val. <i>Mažojoje salėje</i> – „MUSĖ“ (pagal R. Muchos poeziją). Rež. A. Sunklodaitė 21, 22 d. 18.30 – PREMJERA! Š. Zelmanavičiaus „ATSIVERTĖLIS. GRAFAS POTOCKIS IŠ VILNIAUS“. Rež. A. Vidžiūnas 27 d. 18.30, 28 d. 19 val. – A. Camus „KALI-GULA“. Rež. J. Brazys 29 d. 17 val., 30 d. 18.30 – I. Wyrpajewo „SAULĖTOJI LINIJA“. Rež. J. Šermeniova (Latvija) 29 d. 18.30 – E.-E. Schmitto „DVIEJŲ PA-SAULIŲ VIEŠBUTIS“. Rež. S. Račkys		
Vilniaus teatras „Lėlė“ Didžioji salė 21, 22 d. 11 val. – „KARLSONAS“ (pagal A. Lindgren knygą). Rež. A. Storpirštis 28 d. 12 val. – S. Siudikos „PRINCESĖ IR KIAULIAGANYŠ“. Rež. A. Mikutis 29 d. 12 val. – Just. Marcinkevičiaus „VORO VESTUVĖS“. Rež. A. Mikutis Mažoji salė 21 d. 14 val. – PREMJERA! „NUOMOJAMAS BUTAS“ (pagal L. Goldberg eiliuotą pasaką su gyva muzika). Rež. K. Csátó, insc. aut. D. Čepauskaitė, dail. J. Skuratova, komp. A. Gotesmanas, šviesų dail. V. Vilutis. Vaidina E. Bondarenko, E. Gaidauskaitė, R. La-žaunykas, S. Mikalauskaitė, L. Muštašvili 22 d. 14 val. – „GĖLIŲ ISTORIJOS“ (pagal A. Saksės knygą „Pasakos apie gėles“). Pje-sės aut. ir rež. N. Indriūnaitė 28 d. 14 val. – „PASAKA APIE VĖŽLIUKĄ“ (Ž. Gryvos knygelės motyvais). Inscen. aut., rež. ir dail. A. Mikutis 29 d. 14 val. – N. Indriūnaitės „SNIEGUOLĖ IR SEPTYNI NYKŠTUKAI“ (pagal brolių Grimmų pasaką). Rež. N. Indriūnaitė		
„Menų spaustuvė“ 21 d. 18 val. – PREMJERA! „SUK SUK“. Idė-jos aut., choreogr. D. Strimaitis, meno vad. A. Šeiko (Šeiko šokio teatras) 21 d. 18.30 <i>Kišeninėje salėje</i> – J. Tertelio „PRA“. Rež. A. Giniotis (teatro laboratorija „Atviras ratas“) 22 d. 18.30 – Gimtadienis „Atvirame rate“: koncertas „Penki pirštai – kumštis“ 24 d. 18.30 <i>Juodojoje salėje</i> – „JUODA – BALTA“. Rež. A. Giniotis („Atviras ratas“) 24 d. 19 val. <i>Kišeninėje salėje</i> – P. Süskindo „KONTRABOSAS“. Rež. V. Masalskis (Klai-pėdos jaunimo teatras) <i>„Sirenos24. LT vitrinė“</i> 26 d. 21.30 – PREMJERA! „DILETANTAS“. Rež. Ž. Vingelis. Vaidina A. Gintautaitė 27 d. 19 val. – „PATINA“. Rež. E. Švedkaus-kaitė (Šiaulių dramos teatras) 28 d. 19 val., 29 d. 13 val. – PREMJERA! „LUSTOPIA“. Choreogr. Silke Z., A. Gudaitė, L. Žakevičius		
KAUNAS Nacionalinis Kauno dramos teatras 20 d. 18 val. <i>Rūtos salėje</i> – M. Myllyaho „PANIKA“. Rež. K. Gudmonaitė 21 d. 18 val., 22 d. 15 val. <i>Didžiojoje scenoje</i> – J. Pommerat „DVIEJŲ KORĖJŲ SUSIJUNGI-MAS“. Rež. A. Areima 24 d. 18 val. <i>Rūtos salėje</i> – Ch. Hamptono „PAVOJINGI RYŠIAI“. Rež. A. Jankevičius		
25 d. 18 val. <i>Didžiojoje scenoje</i> – A. Škėmos „BALTA DROBULĖ“. Rež. J. Jurašas 26 d. 14 val. <i>Parketinėje salėje</i> – „BABELIO BOKŠTAS. PLANET EARTH / GAME OVER / RESET“. Rež. H. Brinchmann (Norvegija) 26, 27 d. 18 val. <i>Rūtos salėje</i> – D. Čepauskai-tės „KAI MES BŪSIME JAUNI“. Rež. A. Špilevojus 27 d. 19 val., 29 d. 18 val. <i>Ilgojoje salėje</i> – J. Tertelio ir A. Jevsejevo „KAUNO PAVASA-RIS ’72“. Rež. J. Tertelis 28 d. 15 val. <i>Didžiojoje scenoje</i> – G.E. Les-singo „NATANAS IŠMINTINGASIS“. Rež. G. Varnas 29 d. 12 val. <i>Mažojoje scenoje</i> – „APIE ŽUVIS, AUSIS IR MAMA“. Rež. E. Kižaitė		
Kauno kamerinis teatras 20–29 d. – festivalis „Išėjties taškas ’24“ Kauno lėlių teatras 21 d. 11, 15 val. <i>KVLT muziejaus erdvėje</i> – PREMJERA! „KAS ČIA?“. Rež. A. Sunklodaitė 22 d. 12 val. – „SESYTĖ ELENYTĖ IR JONIU-KAS AVINIUKAS“. Rež. M. Mičiulytė 28 d. 12 val. – „BALDIS IR VIVALDIS“. Aut. ir rež. D. Krapikas ir R. Bartninkaitė 26 d. 12 val. – „PASAKŲ NAMAI“ (pagal L. Petkevičiūtės kūrinį). Aut. ir rež. R. Bartninkaitė		
KLAIPĖDA Klaipėdos valstybinis dramos teatras 21, 22 d. 17 val. <i>Mažojoje salėje</i> – A. Strind-bergo „TĖVAS“. Rež. M. Ķimele 27 d. 18.30, 28 d. 17 val. – PREMJERA! „SU-GRĮŽIMAS“. Rež. N. Jasinskas, dramaturg. E. Gerasimovičius, scenogr. T. Černiauskas, komp. A. Matulevičiūtė, kost. dail. L. Kvašytė, vaizdo meninink. M. Norvaišas, choreogr. I. Navickaitė, šviesų dail. D. Urbonis. Vaidina J. Vanžodytė, Dž. Gri-nys, S. Pinaitytė, I. Navickaitė, D. Kulionytė, R. Pelakauskas		
ŠIAULIAI Šiaulių dramos teatras 20 d. 18.30, 21 d. 18 val. <i>Mažojoje salėje</i> – PREMJERA! „DUKTĖ“(pagal K. Mikaelis romaną). Inscenizac. aut. ir rež. N. Miron-čikaitė, scenogr. ir kost. dail. R. Gilė, komp. V. Kamrazeris. Vaidina N. Mirončikaitė, J. Budriūnaitė 24, 25 d. 20 val. – A. Špilevojaus „PAKELIUI“. Rež. A. Špilevojus (spektaklis-kelionė autobusu) 28 d. 18 val. <i>Mažojoje salėje</i> – „TOBULA PORA“(pagal E. Ionesco pjesę „Kliedesiai dviem“). Rež. P. Ignatavičius 29 d. 12 val. – V. Ludwigo „BELA, BOSAS IR BULIS“. Rež. A. Gluskinas		
PANEVĖŽYS Juozo Miltinio dramos teatras <i>Festivalis „Naujas aplankas (2)“</i> 20 d. 12 val. – R. Klezio „AVINAI“. Rež. J. Tertelis (teatras „No Shoes“) 21 d. 14 val. – J. Tertelio „CV, ARBA KAS AŠ ESU?“. Rež. A. Želvys (Panevėžio J. Miltinio gimnazija) 21 d. 14 val. – S. Bartkevičiūtės „TUŠČIO KAMBARIO ISTORIJA“. Rež. S. Šiaučiū-naitė-Svirkienė (Panevėžio J. Miltinio gimnazija) 21 d. 18 val. – M. Nastaravičiaus „LAUKYS“. Rež. O. Lapina (J. Miltinio dramos teatras) 22 d. 18 val. – Pjesių skaitymas 26, 27 d. 18 val. – „ŠV. SPEIGAS“ (pagal Q. Tarantino „Grėsmingąjį aštuonetą“). Rež. A. Špilevojus 28 d. 18 val. <i>Mažojoje salėje</i> – W. Russello „MO-TERIMS IR JŲ VYRAMS“. Rež. L. Kondrotaitė 29 d. 16 val. – A. de Saint-Exupéry „MAŽA-SIS PRINCAS“. Rež. ir scenogr. aut. K. Šiau-rusaitytė (Miltinio laboratorija)		
Koncertai Lietuvos nacionalinė filharmonija 21 d. 19 val. <i>Vilniuje, Filharmonijos Didžio-joje salėje</i> , – orkestro muzikos koncer-tas „Paganini ir Schuberto šedevrai. LKO, Sergej Krylov“. Lietuvos kamerinis orkes-tras (meno vad., solistas ir dir. S. Krylovas (smuikas). Programoje F. Schuberto, N. Paganini kūriniai 22 d. 16 val. <i>Vilniuje, Filharmonijos Mažojoje sa-lėje</i> , – kamerinės muzikos koncertas „Čiurlio-nis stygomis II“. R. Jurkus (gitara), Čiurlionio kvartetas. Programoje A. Jasenkos, M.K. Čiur-lionio, M. Urbaičio, S. Jadassohno kūriniai 22 d. 17 val. <i>Senosios Varėnos Šv. arkangelo Mykolo bažnyčioje</i> – ansamblis „Musica hu-mana“ (meno vad. ir dir. R. Beinaris), R. Marcinkutė-Lesieur (vargonai) 26 d. 18 val. <i>Lietuvos Didžiosios Kunigaikš-tystės valdovų rūmuose, Didžiojoje renesansi-nėje menėje</i> , – Vilniaus istorijos trijų tomų leidinio pristatymas. Valstybinis Vilniaus kvartetas. Programoje S. Moniuszko kūriniai 28 d. 19 val. <i>Vilniuje, Filharmonijos Didžiojoje salėje</i> , – Lietuvos nacionalinis simfoninis orkestras (meno vad. ir vyr. dir. M. Pitrėnas), Varšuvos filharmonijos choras (meno vad. ir dir. B. Michałowski). Solistai J. Parkas (fortepijonas, Pietų Korėja), B. Nowakas (tenoras, Lenkija). Dir. M. Pitrėnas. Progra-moje L. van Beethoveno, F. Mendelssohno, K. Szymanowskio kūriniai		
VILNIUS LVSO koncertų salė 20 d. 19 val. – Baltijos šalių orkestrų festi-valio koncertas. Latvijos nacionalinis sim-foninis orkestras. Dir. T. Peltokoski. Progra-moje A. Maskato, G. Holsto, R. Vaughano Williamso kūriniai 27 d. 19 val. – LVSO sezono pradžios kon-certas. Lietuvos valstybinis simfoninis or-kestras, Kauno valstybinis choras (vad. R. Šervenikas). Solistai I.B. Juozapaitytė (sopranas), J. Gringytė (mecosopranas). Dir. G. Rinkevičius. Programoje G. Mahlerio Simfonija Nr. 2 („Prisikėlimo simfonija“) Šv. Kotrynos bažnyčia 20 d. 19 val. – Pasaulio muzikos festivalis „Sau-lės muzika“. Atlikėjai „Ingunn Bjørgo band“ (Norvegija), „Ugniavijas“, „JUUK“ (Latvija) 21 d. 19 val. – P. Geniušo, G. Gelgoto ir ansamblio NIKO koncertas „Ekspresijos era“. Atlikėjai: P. Geniušas (fortepijonas), ansamblis NIKO: A. Zuokė (smuikas), J. An-dersson (smuikas), D. Simaška (smuikas, al-tas), A. Ursul (smuikas), L. Silickas (violon-čelė), P. Paukštė (violončelė), A. Sokalski (violončelė), G. Gelgotas (kompozitorius ir meno vadovas) 22 d. 18 val. – Pasaulio muzikos festivalis „Saulės muzika“. Atlikėjai „Cätlin Mägi Duo & EstPipes“ (Estija), „Désirée Saarela & Triskel's“ (Suomija), S. Petreikis 24 d. 19 val. – „Muzika sielai“. Atlikėjai O. Ko-lobovaitė, V. Genytė, J. Leitaitė, V. Lukočius (fortepijonas), P. Daukšytė (smuikas) 26 d. 19 val. – Didysis sezono atidarymo koncertas. Atlikėjai M. Aita (vibrafonas, Ja-ponija), Vilniaus miesto savivaldybės Šv. Kristoforo kamerinis orkestras (meno vad. ir dir. M. Barkauskas)		
Stasio Vainiūno namai 29 d. 16 val. <i>Vilniaus Naujosios Vilnios Švč. Mergelės Marijos Taikos Karalienės bažnyčioje</i> – I. Milkevičiūtė (sopranas) ir jos ugdytiniai: A. Jarmoloviča (sopranas, Latvija, Lietuva), G. Žvinklytė (sopranas), G. Andrulytė (mecosopranas), N. Žalys (tenoras) ir M. Miškinis (baritonas). Kon-certmeisterė R. Gocentienė, vedėjas muzi-kologas V. Juodpusis		

Bibliografinės žinios

GROŽINĖ LITERATŪRA. LITERATŪROS MOKSLAS

Altorių šešėly : romanas / Vincas Mykolaitis-Putinas. – Pakartotinė laida. – Vilnius : „Baltų lankų“ leidyba, [2024]. – 714, [1] p.. – (Mažos didelės knygos). – Tiražas 5000 egz.. – ISBN 978-609-479-650-0

Aukštųjų Šimonių likimas : [romanas] / Ieva Simonaitytė. – Vilnius : Alma littera, 2024. – 418, [3] p.. – (Laikas lietuvių literatūrai, ISSN 3030-072X). – Tiražas 2000 egz.. – ISBN 978-609-01-6224-8 (įr.)

Humofreskos / Aidas Kelionis. – Vilnius : Homo liber, 2024. – 144 p.. – Tiražas 300 egz.. – ISBN 978-609-446-307-5

Intuicija : eilėraščiai, vakaro sentencijos / Linas Vitkauskas, Faustas Augustinas. – 2-asis papildytas leid.. – Alytus : Alytaus spaustuvė, 2024. – 35, [1] p. : iliustr.. – Tiražas 40 egz.. – ISBN 978-609-8171-96-9

Išdalintas gyvenimas : [pasakojimai ir eilėraščiai] / Birutė Pukaitė-Liutkevičienė. – Elektrėnai [i.e. Vilnius] : [Baltijos kopija], 2024. – 121, [5] p.. – ISBN 978-609-417-279-3

Ką praleidau, kol miegojai : romanas / Colleen Hoover ; iš anglų kalbos vertė Mykolė Luko-šienė. – 6-oji laida. – Vilnius : „Baltų lankų“ leidyba, [2024]. – 298, [1] p.. – Tiražas 10 000 egz.. – ISBN 978-609-479-283-0 (įr.)

Keršto vasara : [komisaras Valteris Pulaskis] : [romanas] / Andreas Gruber ; iš vokiečių kal-bos vertė Jūratė Pavlovičienė. – Kaunas : Jotema, [2024]. – 383, [1] p.. – Tiražas 2000 egz.. – ISBN 978-609-490-323-6 (įr.)

Meilės hipotezė : romanas / Ali Hazelwood ; iš anglų kalbos vertė Viktorija Uzėlaitė. – 2-oji laida. – Vilnius : „Baltų lankų“ leidyba, [2024]. – 415, [1] p.. – Tiražas 1500 egz.. – ISBN 978-609-479-878-8 (įr.)

Mes pradedame iš naujo : [romano „Mes dedame tašką“ tęsinys] : romanas / Colleen Hoover ; iš anglų kalbos vertė Miglė Šaltytė. – 5-oji laida. – Vilnius : „Baltų lankų“ leidyba, [2024]. – 327, [1] p.. – Tiražas 12 000 egz.. – ISBN 978-609-479-701-9 (įr.)

(Ne)tobulas mano gyvenimas : romanas / Sophie Kinsella ; iš anglų kalbos vertė Violeta Meiliūnaitė. – Kaunas : Jotema, [2024]. – 413, [2] p.. – Tiražas 2000 egz.. – ISBN 978-609-490-324-3 (įr.)

Pacientė : [kriminalinis trileris] / Tim Sullivan ; iš anglų kalbos vertė Ieva Albertavičienė. – Kaunas : Jotema, [2024]. – 380, [2] p.. – Tiražas 2000 egz.. – ISBN 978-609-490-331-1 (įr.)

Pasaulietė : atsiminimai / Deimantė Rudžinskaitė. – Vilnius : „Baltų lankų“ leidyba, [2024]. – 283, [1] p.. – Tiražas 1500 egz.. – ISBN 978-609-479-960-0 (įr.)

Perl Harboro merginos / Soraya M. Lane ; iš anglų kalbos vertė Renata Vereikienė. – Kaunas : Jotema, [2024]. – 352, [2] p.. – Tiražas 2500 egz.. – ISBN 978-609-490-322-9 (įr.)

Prie Mistiko ežero : [romanas] / Kristin Hannah ; iš anglų kalbos vertė Salvina Senkuvienė. – Kaunas : Jotema, [2024]. – 382, [2] p.. – Tiražas 2500 egz.. – ISBN 978-609-490-315-1

Raudona tėra tik spalva / Dainius Žilinskas. – Klaipėda : Druka, 2024. – 126, [1] p.. – Tiražas 50 egz.. – ISBN 978-609-404-342-0

Sukta meilė : romanas / Ana Huang ; iš anglų kalbos vertė Renata Petrylaitė. – Vilnius : „Baltų lankų“ leidyba, [2024]. – 463, [1] p.. – Tiražas 2500 egz.. – ISBN 978-609-479-948-8 (įr.)

Šėšėlis naktyje : [detektyvinis romanas] / Chris Carter ; iš anglų kalbos vertė Dalia Paslaus-kienė. – 2-oji laida. – Kaunas : Jotema, 2024. – 370, [1] p.. – Tiražas 1000 egz.. – ISBN 978-609-490-337-3 (įr.)

Uždrausta aistra : [romanas] / Penelope Douglas ; iš anglų kalbos vertė Indrė Kairytė. – Kaunas : Jotema, [2024]. – 462, [2] p.. – Tiražas 2000 egz.. – ISBN 978-609-490-330-4 (įr.)

Užperėtas kiaušinis : [apsakymai ir eilėraščiai] / Julijonas Kęstutis Malinauskas. – Kėdainiai : Spaudvita, 2024. – 166, [1] p.. – Tiražas 40 egz.. – ISBN 978-609-8126-98-3

Visa tai, kas esu : lyrikos rinkinys, 2003–2023 / Ilona Ugintė. – Klaipėda : Druka, 2023. – 94, [1] p. : iliustr.. – Tiražas 500 egz.. – ISBN 978-609-404-340-6

Žemas slėgis : romanas / Sandra Brown ; iš anglų kalbos vertė Irena Kupčinskienė. – Vilnius : Alma littera, 2024. – 446, [2] p.. – Tiražas 4000 egz.. – ISBN 978-609-01-6197-5 (įr.)

GROŽINĖ LITERATŪRA VAIKAMS IR JAUNIMUI

Arendelė švenčia! : [pasakos] / [iš anglų k. vertė R. Kundrotas]. – Vilnius : Egmont Lietuva, 2024. – 72 p. : iliustr.. – Tiražas 2000 egz.. – ISBN 978-609-05-0903-6 (įr.)

Čiurlionio abėcėlė / [Vainius Bakas, Gita Balžekaitė, Justė Kutkienė]. – Kaunas : [Naciona-linis M.K. Čiurlionio dailės muziejus], 2024. – 71, [1] p. : iliustr.. – Tiražas 500 egz.. – ISBN 978-9955-471-90-5 (įr.)

Nauji lašelių nutikimai Danguje ir Žemėje / Džiuljeta Korsakienė ; iliustravo Marija Smirno-vaitė. – Šiauliai : [Dž. Korsakienė], 2024. – 46, [2] p. : iliustr.. – Tiražas 1000 egz.. – ISBN 978-609-08-0521-3 (įr.)

Pirmasis sniegas : [pagrįsta A.A. Milne ir E.H. Shepard kūriniais] / parašė Catherine Hapka ; iliustravo Federico Mancuso, piešė Alessia Pastorello ; [iš anglų k. vertė R. Kundrotas]. – Vil-nius : Egmont Lietuva, 2024. – 45, [3] p. : iliustr.. – Tiražas 2000 egz.. – ISBN 978-609-05-0908-1 (įr.)

Statistinė meilės iš pirmo žvilgsnio tikimybė : [romanas] / Jennifer E. Smith ; iš anglų kalbos vertė Dalia Paslauskienė. – Vilnius : Alma littera, 2024. – 222, [1] p.. – Tiražas 1800 egz.. – ISBN 978-609-01-6202-6

Šluba antis, akla višta / Ulrich Hub ; iš vokiečių kalbos vertė Gražina Miklaševičiūtė ; [ilustravo Jörg Mühle]. – Vilnius : Gelmės, [2024]. – 83, [4] p. : iliustr., portr.. – ISBN 978-609-8302-41-7

PARENGĖ LIETUVOS NACIONALINĖS MARTYNO MAŽVYDO BIBLIOTEKOS INFORMACIJOS MOKSLŲ DEPARTAMENTO NACIONALINĖS BIBLIOGRAFINĖS APSKAITOS SKYRIUS

Savaitės filmai

„Meilė, melas, kraujas“

Beetlejuice Beetlejuice ****

Siaubo komedijos „Vabalų sultys“ (1988) tęsinys apie keistą demoną (Michael Keaton), kuris vėl persekioja Dytzų šeimą. Filmą galima laikyti šmaikščių eskizų rinkiniu, beveik cirko parado aleja. Arba galima į jį žvelgti kaip į savotišką Timo Burtono, kurį visuomet domino mirties psichologija, simbolika, fizika ir metafizika, kūrybos santrauką. Apie tai „Edvardas Žirkliarankis“ ir „Edas Vudas“, „Košmaras prieš Kalėdas“ ir „Mirusi nuotaka“, „Svynis Todas“ ir „Mano gyvenimo žuvis“, „Raitelis be galvos“ ir „Frankenvynis“. Įprastas amerikiečių požiūris į mirtį kaip į skausmą, kurį reikia išverti ir, idealiu atveju, perdirbti į kažką teigiamą, Burtonui negalioja. Jam mirtis yra vienodai bauginanti ir įkvepianti tikrovės riba, o menininko pareiga – pažvelgti už jos ar net ją peržengti. („Beetlejuice Beetlejuice“, rež. Tim Burton, JAV, 2024)

Duok ženklą ***

Padavėja ir jos draugė pakviečiamos aukštųjų technologijų milijonieriaus į jo privačią salą, kurioje laukia narkotikų, dekadanso ir sveikatingumo rojus. Kol nepradeda vykti dalykai, vis labiau keičiantys ekstazės kupiną kelionę. Pradiniai nesklandumai, kuriuos Zoë Kravitz, debiutuojanti kaip režisierė, kuria gana įgudusia ranka, paskutiniame trečdalyje išsprendžiami įtaigiai ir su kraujo klanais. Tai *MeToo* siaubo filmas, kuriame daugiausia dėmesio skiriama struktūriniais pokyčiams, o ne paprasčiausiam kerštui. („Blink Twice“, rež. Zoë Kravitz, JAV, Meksika, 2024)

Meilė, melas, kraujas ***

Jauna moteris iš Oklahomos svajoja laimėti kultūrizmo čempionate Las Vegase ir savo tikslo siekia alinančiu darbu treniruoklių salėse. Mažame Naujosios Meksikos miestelyje ji susižavi sporto salės savininke, tačiau steroidų vartojimas siekiant įgyti formą ir mylimosios nusikaltėlių šeima netrukus sukelia žiaurias pasekmes. Tai trileris, kuriame meistriškai derinami sporto, veiksmo ir meilės filmų elementai, formaliai atiduodantis duoklę 9-ojo dešimtmečio B kategorijos veiksmo filmams, tačiau pasakojimo prasme atsiskleidžiantis kaip stebėtinai rimta socialinė drama, pasižyminti kruopščiu aplinkos vaizdavimu ir puikia aktorių vaidyba. („Love Lies Bleeding“, rež. Rose Glass, JAV, 2023)

Mes dedame tašką **

Jauna floristė (Blake Lively) užmezga santykius su patraukliu ir žaviu gydytoju (Justin Baldoni). Tačiau kai ji vėl sutinka savo vaikystės meilę, pasijunta nesaugiai ir sužino apie tamsiąsias naujojo partnerio puses. Už nuotaikingo filmo apie meilę fasado išryškėja smurto šeimoje tema. Vis dėlto reklaminių klipų estetika ir didelis nenoras nagrinėti konfliktus kertasi su šia problema ir palieka pramoginio paviršutiniškumo įspūdį. („It Ends with Us“, rež. Justin Baldoni, JAV, 2024)

Svetimas: Romulas ***

Atokioje planetoje, esančioje už 65 šviesmečių nuo Žemės, šeši žmonės pasinaudoja proga ir apleistu kosminiu laivu išskrenda atgal į mėlynąją planetą. Tačiau laive jie randa dvi kitas būtybes: žudiką ateivį ir robotą androidą, kuris, kilus pavojui, vadovaujasi savo gamintojų interesais. Mokslinės fantastikos filmų serijos „Svetimas“ atnaujinimas sumaniai sujungia gerai pažįstamas aplinkybes su įtraukiančiu siužetu ir talentingai žaidžia žanro tropais. („Alien: Romulus“, rež. Fede Álvarez, D. Britanija, JAV, Vengrija, Australija, Naujoji Zelandija, Kanada, 2024)

***** – šedevras, ***** – pasižiūrėti būtina, **** – geras filmas, *** – būna ir geriau, ** – jei turite daug laiko, * – niekalas

Redaktorė – Agnė Narušytė (**dailė, fotografija**)
Redaktorės pavaduotoja – Rūta Jakimavičienė | **Kinas** – Ilona Vitkauskaitė
Teatras, šokis – Ieva Tumanovičiūtė | **Muzika** – Laimutė Ligeikaitė
Stilius – Violeta Kundrotienė
Dizainas – Jokūbas Jacovskis | **Maketas** – Vanda Čemerkaitė
Finansininkė – Brigita Misiuvienė | **Direktorius** – Linas Vildžiūnas

Ši knyga – tai retrospektyvus žvilgsnis į kino Lietuvoje istoriją nuo pat pirmojo viešo seanso Vilniaus botanikos sode 1897 metais iki mūsų dienų. Trijuose jos tomuose aptariami skirtingi Lietuvos kino laikotarpiai ir kino kūrėjai. Tai daugelio autorių kino kritikos esė rinkinys, kuriame kartais skirtingi požiūriai sugula į daugialypę mozaiką, mėginant įvardyti, kas gi yra nacionalinio kino tapatybė.

Knygas galima įsigyti knygynuose Akademinė knyga, Humanitas ir Eureka! arba užsisakyti internetu patogupirkti.lt.

Leidybą rėmė
Lietuvos kino centras,
Audiovizualinių kūrinių autorių teisių
asociacija „Avaka“

Rėmėjai
Julius Ptašekas, Marius Ptašekas

© „7 meno dienos“. Kultūros savaitraštis. Išeina penktadieniais.
Leidžiamas nuo 1992 m. sausio 10 d. Leidėjas VŠĮ „7 meno dienos“, S. Konarskio g. 49, 03123 Vilnius. El. paštas redakcija@7md.lt.
ISSN 1392-6462. 4 sp. l. Tiražas 850 egz.
Spausdino UAB „Utenaitis“, Užpalių g. 83A, Utena
Remia Medijų rėmimo fondas
Lietuvos kultūros taryba
Lietuvos kino centras
Vilniaus miesto savivaldybė

917713921646008